

NÄE MINUT!

Koulutusmateriaali sateenkaarevien
nuorten kohtaamisesta

“

”Paljon muistelen tarinaa Muumien Näkymättömästä lapsesta, joka tätinsä kaltoinkohtelun takia muuttuu näkymättömäksi. Ja kuinka se vaatii paljon aikaa, tukea ja turvaa Muumeilta, ennen kuin hän ei ole enää näkymätön. Vähän samalla tapaa, jos ei tule nähdyksi sellaisena kuin on voi ihminen alkaa piilottaa itsestään asioita toivoen, että voisi tulla silloin nähdyksi enemmän tai sopisi paremmin yhteisöön. Vaikka tosiasiasa piilottaessa itsestään asioita muuttuu osin tai kokonaan näkymättömäksi ja vahvistaa ajatuksia, ettei voi näkyä sellaisena kuin on.”

- Sateenkaareva nuori kohtaamisen merkityksestä

”

Tekijät:
Keski-Korpi Samu
Kokkonen Halla
Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö
2023

SISÄLLYS

LUKIJALLE	01
OPETTAJALLE	03
SANASTO	05
YHDENVERTAISUUS	13
SYRJINTÄ JA HÄIRINTÄ	17
SATEENKAAREVIEN KOKEMA SYRJINTÄ	19
NORMIT JA OLETUKSET HAASTAVAT YHDENVERTAISUUTTA	23
KOHTAAMINEN JA TURVALLISEMPI TILA	33
SATEENKAAREVAN NUOREN KOHTAAMINEN	33
KUN NUORI KERTOO IDENTITEETISTÄÄN	37
SUKUPUOLISENSITIIVINEN NUORISOTOIMINTA	41
VIRHEEN TEKEMINEN JA ANTEEKSIPYYTÄMINEN	45
TURVALLISEMPI TILA	47
ESIMERKKI TURVALLISEMMAN TILAN PERIAATTEISTA	52
HYVÄN KOHTAAMISEN ABC	53
TEHTÄVIÄ	55
LISÄTIETOA JA MATERIAALIVINKKEJÄ	57
LOPUKSI	58
LÄHTEET	

LUKIJALLE

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat nuoret ovat muita nuoria heikommassa asemassa palveluiden saatavuuden, kiusaamiskokemusten ja mielenterveyshaasteiden näkökulmasta. Tilanne koskettaa laajaa joukkoa, sillä arviolta joka kymmenes nuori kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat kohtaavat syrjintää, häirintää ja mitätöintiä myös työ- ja koulumaailmassa.

Tämä materiaali on tarkoitettu pohjaksi koulutuksille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten kohtaamisesta ja huomioimisesta nuorisotoiminnassa, sekä yleisemmin sosiaali- terveys ja kirkon alalla. Materiaalia voi hyödyntää myös esimerkiksi ammattilaisten lisäkoulutukseen itseopiskeluna.

Materiaalin tavoite on lisätä tietoisuutta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, sekä lisätä ammattilaisten tietoisuutta heidän asenteistaan ja oletuksistaan. Materiaali sisältää perustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, yhdenvertaisuudesta ja hyvästä kohtaamisesta. Materiaalista löytyy myös käytännön neuvoja ja ratkaisuja nuorisotoiminnan arkeen ja erilaisia tehtäviä, joita voi hyödyntää kursseilla tai oman itsereflektion tukena.

Oman toiminnan, oletusten ja asenteiden tarkastelu voi herättää vaikeita tunteita. Materiaaliin perehtyessä on hyvä muistaa armollisuus itseään kohtaan. Virheitä tapahtuu, mutta tärkeintä on opetella uutta avoimesti ja pyrkiä toimimaan paremmin vähemmistöjä kohtaan. Yhteiskunnan rakenteet eivät ole yksittäisen ihmisen vika, mutta yksittäiset henkilöt voivat omaa toimintaansa kehittämällä purkaa rakenteita.

Yhdenvertaisuuden ja turvallisemman tilan edistäminen edesauttaa jokaisen kuuluvuutta, osallisuutta ja hyväksytyksi tulemisen kokemusta. Terveystieteiden tutkimuksen mukaan nuorten eriarvoistumiseen pitää puuttua, koska palveluiden yhdenvertainen saavutettavuus vähentäisi kalliiden korjaavien palveluiden tarvetta ja mahdollistaisi ongelmien ennaltaehkäisyn.

OPETTAJALLE

Koululaitokset on veloitettu Suomessa kasvattamaan oppilaat ja opiskelijat ymmärtäviksi, erilaisuutta kunnioittaviksi ja yhdenvertaisuutta edistäviksi. Normit ja oletukset näkyvät myös korkeakouluopetuksessa. Seksuaalisesta suuntautumisesta- ja sukupuolesta puhuminen vaatii erityistä herkkyyttä ja turvallisemman tilan ylläpitoa. Osa herkkyyttä ja vastuullisuutta on mieltä, millaista keskustelukulttuuria luennoilla vaaditaan ja ylläpidetään.

Moring (2018) on luonut kymmenen teesiä moninaisuudesta kouluttamiseen. Aiheen herkkyyden vuoksi opettajan tulee tietää mistä hän puhuu, perehtyä aidosti sisältöihin, joita hän käsittelee, sekä olla peloton näistä aiheista opettamista kohtaan. Seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolten moninaisuuteen liittyy myös paljon erilaisia termejä, jotka muuttuvat tiedon lisääntyessä. Osa oman tiedon kartuttamista on varmistaa, että käyttää asianmukaisia termejä ja selittää ne auki opiskelijoille. Kannattaa myös mieltä, milloin erilaisten termien käyttö on tarpeellista ja milloin voi puhua yksinkertaisesti ja selkeästi. Tärkeintä on, että kuulijat ymmärtävät mistä on kyse ja että puhe pysyy kunnioittavana. Nämä valinnat edesauttavat aiheista luontevaa puhumista ja normalisoivat keskustelua seksuaalisuudesta ja sukupuolista.

Vaikka on tärkeää varmistaa tietoutensa, kannattaa sanoa ääneen myös se, kun ei tiedä. Moni pelkää kouluttaa aiheesta, mutta myös puhua siitä esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa. Kun voi itse kertoa, että nyt tein virheen, käytin väärää termiä tai tarkistaa yhdessä opiskelijoiden kanssa asioita, normalisoi sen, ettei kaikkea tarvitse tietää ja virheistä pääsee yli. Kun opettaja luo tällaista kulttuuria, opiskelijoiden on helpompi toimia samoin, ja puhua aiheista rohkeasti ilman pelkoa virheen tekemisestä. Tärkeämpää on, että koulutus kannustaa ottamaan aiheen puheeksi ja keskustelemaan siitä avoimesti, kuin se, osaako jokainen opiskelija käyttää aina oikeita termejä, tai olla tekemättä virheitä.

Aihe voi herättää tunteita ja reaktioita, jotka tulee olla valmis ottamaan ne vastaan. Kuulijajoukon kunnioittaminen on tärkeää, opetus ei tule muuttamaan kenenkään katsomusta tai näkemystä hetkessä, mutta voi mahdollistaa dialogin, sekä uuden tiedon vastaanottamisen. Aiheesta tulee puhua suoraan, mutta liian ponnekasta ja painottavaa puhetta tulee välttää, koska se voi herättää vastareaktion tai tuntua kuulijasta siltä, että opettaja tuo esiin omaa agendaansa. Tämä voi johtaa siihen, että henkilö välttelee aihetta entisestään. Kuulijoiden taustat ja asenteet tulee tunnistaa, sillä esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvät teemat nähdään useammin katsomukseen tai esimerkiksi poliittiseen ajatteluun liittyvänä mielipiteenä. Tämä voi korostua kirkon alan opiskelijoiden kohdalla. Oma puhe kannattaakin suunnata oikein, jotta kuulija pysyy avoimena. Esimerkiksi samaistumisen mahdollistaminen, opiskelijoiden tulevaan työympäristöön aiheen sitominen tai aitojen henkilöiden kokemukset auttavat kuulijoita saamaan yhteyden aiheeseen, vaikka se olisi vieras Koulutuksessa kannattaa siis mahdollisuuksien mukaan hyödyntää esimerkiksi kokemusasiantuntijoita.

SANASTO

Vähemmistöt ovat ryhmiä sekä yksilöitä, jotka muodostavat pienen osan väestöstä. Ryhmät tai yhteisöt voivat erottua esimerkiksi uskonnon, kansallisuuden, kulttuurin, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen tai muiden ominaisuuksien perusteella enemmistöstä. Vähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä voi olla erilaisia tarpeita ja haasteita sekä kokemuksia verrattuna enemmistöön. Vähemmistöt voivat kohdata erilaisia sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia haasteita, kuten syrjintää ja mahdollisesti heikompia mahdollisuuksia koulutukseen, työllisyyteen ja terveydenhuoltoon. Siksi monissa maissa on pyritty suojelemaan vähemmistöjen oikeuksia ja edistämään tasa-arvoa ja syrjinnän torjuntaa.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt (tunnetaan myös sateenkaarevien, kväärien (*eng. queer*) tai LGBTQ+ tai LGBTQIA+ -yhteisönä*) koostuvat moninaisista ihmisryhmistä, joiden sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu tai seksuaalinen suuntautuminen poikkeavat perinteisistä ja valtavirtaisista käsityksistä naiseudesta, miehisyydestä, heteroseksuaalisuudesta tai cissukupuolisuudesta. Tämä yhteisö sisältää useita erilaisia ryhmiä ja identiteettejä.

***LHBTIQ+ tai LGBTQIA+** kirjainyhdistelmän jokainen kirjain tarkoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa termiä: *lesbo, homo, bi, trans, queer*. Plusmerkki viittaa siihen, että suuntautumisia ja identiteettejä on paljon, eikä jokaista kirjainta voida sisällyttää lyhenteeseen. Siitä huolimatta kaikki seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kuuluvat samaan yhteisöön.

Kvääri tai Queer kuvaa normit kyseenalaistavaa, tai identiteetti-kategorioiden ulkopuolelle jättäytyvää henkilöä tai identiteettiä. Myös HLBTI, tai sateenkaarevuuden synonyymi. Queer on myös poliittinen tai akateeminen ajattelutapa, joka kyseenalaistaa yhteiskunnan sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä normeja
***HUOM.** *Queer voidaan kokea myös loukkaavana terminä. Usein tätä valitaan käyttää itse itsestään, enemmistön kuuluvan kannattaa käyttää termejä sateenkaareva, tai HLBTIA+*

Vähemmistöstressi on psykologinen ilmiö, jolla kuvataan vähemmistöön kuuluvien kokemaa kroonista stressitilaa. Tämä stressitila johtuu yhteiskunnan syrjivien rakenteiden vuoksi kasautuneista syrjintäkokemuksista, niiden aiheuttamasta ahdistuksesta ja pelosta, erilaisuuden tunteista sekä toiseuden kokemuksista. Myös kiusatuksi tuleminen ja väkivallan kokemukset vaikuttavat vähemmistöstressin syntyyn. Vähemmistöstressi vaikuttaa negatiivisesti fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin, aiheuttaen jopa masennusta ja ahdistusta. Se voi muuttaa henkilön sosiaalista käyttäytymistä. On hyvä tiedostaa, ettei vähemmistöstressi johdu ihmisen vähemmistöön kuulumisesta, vaan yhteiskunnan normien, oletusten sekä syrjinnän takia. Sateenkaarevat nuoret eivät siis ole tutkitusti masentuneempia sateenkaarevuutensa takia, vaan ympäristön paineiden ja syrjinnän pelon takia.

Ulostulo on sateenkaareviin ihmisiin liittyvä termi, jolla sosiologian kannalta tarkoitetaan sukupuolesta, sukupuoli-identiteetistä, seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuolen ilmaisuun liittyvästä identiteetistä kertomista. Psykologisestä näkökulmasta ulostulolla tarkoitetaan yksilön omaa prosessia seksuaali- tai sukupuoli-identiteetin muodostuessa ja selvittäessä yksilölle itselleen. Ulostulo voi olla emotionaalisesti merkittävä ja latautunut hetki etenkin nuorille. Ulostulo on kehittyvä prosessi ja tapahtuu toistuvasti etenkin uusissa sosiaalisissa tilanteissa tai kohtaamisissa. Ulostulo ei ole välttämätöntä, eivätkä kaikki halua kertoa sukupuolestaan tai suuntautumisestaan muille. Ulostulo on harvoin tarpeellista yhteisöissä, joissa oletetaan moninaisuutta ja joiden toiminta on rakennettu ihmisten moninaisuus huomioiden.

Sukupuolineutraalius on ajattelutapa, jossa sukupuolta ja sen erilaisia merkityksiä ei oteta huomioon. Sukupuolineutraalius on hyvä asia silloin, kun se johtaa tasa-arvoisempaan kohteluun. Sukupuolineutraalius on usein toimiva asia esimerkiksi laeissa, rakenteissa, fyysisissä tiloissa tai muissa asioissa, joissa sukupuolella ei ole merkitystä. Esimerkiksi tasa-arvoinen avioliittolaki on sukupuolineutraali, koska se kohtelee kaikkia samalla tavoin sukupuolesta riippumatta. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sukupuolineutraalius ei ole tavoiteltavaa, koska se jättää yleensä ihmisen sukupuolen näkymättömiin ja huomioimatta. Sosiaalisissa suhteissa suositeltavampaa on sukupuolisensitiivisyys, joka ottaa huomioon esimerkiksi sukupuolen vaikutukset kasvuun ja kehitykseen.

Sukupuolisensitiivisyys on kykyä ja herkkyyttä tunnistaa sukupuolen vaikutuksia ja merkitys. Sukupuolisensitiivisyydessä ei pyritä häivyttämään sukupuolia, eikä toisaalta arvottamaan tai vertailemaan niitä. Joskus sukupuoli voi olla merkittävä asia, mutta useimmiten ihmisessä tärkeämpää ovat kaikki muut ulottuvuudet. Osa tätä sensitiivisyyttä on huomioida sukupuolen moninaisuus ja tarjota tilaa tutkia omaa ymmärrystään sukupuolesta. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa tuetaan lasten ja nuorten sukupuolen ilmaisua tavoilla, jotka tuntuvat heistä itsestään hyvältä. Lisäksi nuoria opetetaan arvostamaan itseään ja suhtautumaan itseensä hyväksyvästi ja rakastavasti. Sukupuolisensitiivisyys vaatii kykyä tunnistaa omia arvojaan, kokemuksiaan, käsityksiään ja oletuksiaan. Joskus sukupuolisensitiivisyys voi myös tarkoittaa sukupuolen mukaan eriytettyjä tiloja, kuten tytöille, pojille, tai sukupuolivähemmistöille kuten ei-binäärisille suunnattua omaa toimintaa, jossa on mahdollista jakaa vertaiskokemuksia. Sukupuolisensitiivinen työote auttaa kaikkia nuoria. Se huomioi sukupuolivähemmistöjen lisäksi myös naisten ja miesten erilaiset kokemukset elämästä ja kasvusta.

Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa ihmisen kokemaa seksuaalista, romanttista ja/tai emotionaalista vetovoimaa toisia ihmisiä kohtaan. Seksuaalinen suuntautuminen määrittyy sen mukaan, mikä on oma ja vetovoiman kohteen sukupuoli. Jokainen kokee oman seksuaalisuutensa omalla tavallaan ja kaikilla on oikeus määritellä itse oma suuntautumisensa. Suuntautuminen voi myös muuttua elämän aikana. Seksuaalisia suuntautumisia on useita ja uusia termejä muodostuu jatkuvasti. Yleisiä seksuaalisia suuntautumisia ovat: homo-, bi-, pan-, ja heteroseksuaalisuus.

Heteroseksuaalisuus on seksuaalisen, emotionaalisen ja/tai romanttisen vetovoiman tuntemista ihmisiä kohtaan, jotka ovat jotain muuta sukupuolta kuin itse.

Homoseksuaalisuus on seksuaalisen, emotionaalisen ja/tai romanttisen vetovoiman tuntemista samaa sukupuolta olevia ihmisiä kohtaan.

Biseksuaalisuus on seksuaalisen, emotionaalisen ja/tai romanttisen vetovoiman tuntemista kahta tai useampaa sukupuolta kohtaan. Bi- ja panseksuaalisuus ovat osittain päällekkäisiä termejä.

Panseksuaalisuus on seksuaalisen, emotionaalisen ja/tai romanttisen vetovoiman tuntemista sukupuolesta riippumatta. Pan- ja biseksuaalisuudet ovat osittain päällekkäiset.

Aseksuaalisuus tarkoittaa että henkilö tuntee vain vähäisissä määrin, tai ei lainkaan seksuaalista vetovoimaa toisia kohtaan. Aseksuaalisuus ilmenee monissa muodoissa, ja he voivat kokea muunlaista vetovoimaa, esimerkiksi romanttista tai emotionaalista. Aseksuaali voi siis luokitella itsensä lisäksi esimerkiksi heteroksi tai homoksi esimerkiksi romanttisen kiinnostuksen perusteella. Aseksuaali voi olla myös aromanttinen.

Aromanttinen tarkoittaa, että henkilö tuntee vain vähäisissä määrin tai ei lainkaan romanttista vetovoimaa toisia kohtaan. Aromanttinen henkilö voi tuntea esteettistä, tai seksuaalista vetovoimaa toisia kohtaan. Aromanttinen voi olla myös aseksuaali.

= homo

= lesbo

= Bi
(myös pan)

= Trans

= Intersukupuolisuus,

= Queer,

Muut sateenkaarevat identiteetit

Sukupuoli on monitasoinen käsite, joka voi viitata henkilön juridiseen sukupuoleen, ihmisen ruumiillisiin ominaisuuksiin kuten hormoneihin, anatomiaan tai sukuelimiin, sosiaalisiin normeihin sukupuolen ilmaisusta tai henkilön identiteettiin. Sukupuoli on spektri, johon lukeutuvat binääriset sukupuolet mies ja nainen, sekä binäärin ulkopuoliset sukupuolet. Sukupuoli on yhtä aikaa yksityistä ja henkilökohtaista, sekä sosiaalista, yhteiskunnallista ja julkista.

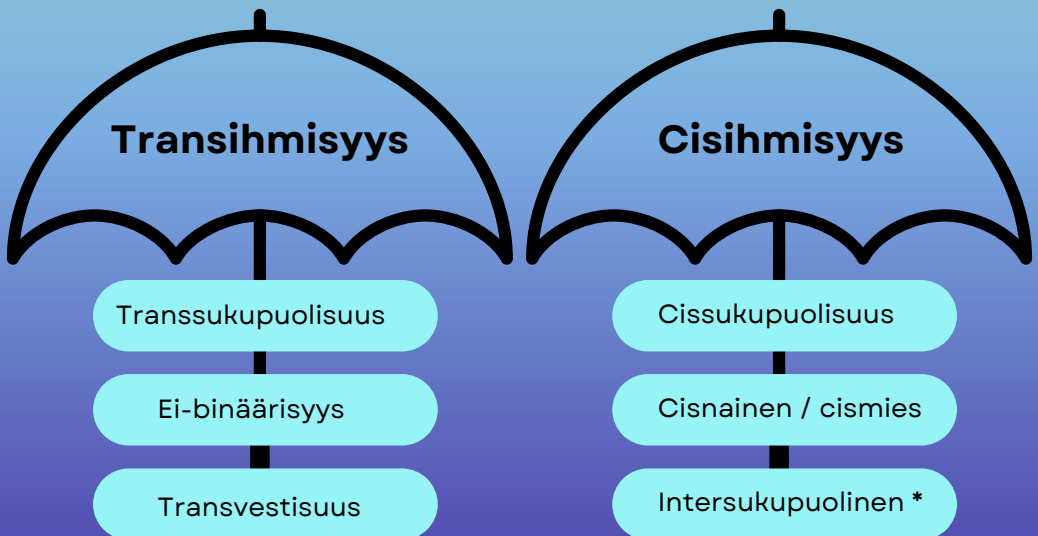
Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen käsitystä sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan. Ihmisen sukupuoli ei ole pääteltävissä ihmisen ulkonäön, sukuelinten, nimen, tai muun ominaisuuden perusteella. Jokaisella on oikeus itse määrittellä, tai jättää määrittelemättä identiteettinsä.

Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan, että sukupuoli on moninainen ilmiö. Voidaan myös käyttää termiä sukupuolten moninaisuus, joka viittaa siihen, ettei sukupuolta voi jakaa kahteen, toisistaan erotettavaan, toisilleen vastakkaiseen sukupuoleen. Jokaisen sukupuoli on moninainen ja sukupuolen moninaisuus -termi kattaakin sekä sukupuolivähemmistöt, että sukupuolienemmistöt.

Vanha nimi (tai deadname) tarkoittaa ihmiselle ensimmäiseksi annettua nimeä tilanteessa, jossa nimi on myöhemmin vaihdettu vastaamaan omaa sukupuolta. Ihmisen nimi annetaan usein syntymässä määritetyn sukupuolen perusteella. Nimiin liittyy vahvoja mielikuvia tai oletuksia henkilön sukupuolesta, sillä nimet on tyypillisesti jaoteltu miesten tai naisten nimiksi. Sukupuoleen voimakkaasti sidoksissa oleva nimi voi aiheuttaa transihmiselle, tai ei-binäärille sukupuoliristiriitää, joten monet transihmiset tai ei-binäärit vaihtavat nimensä vastaamaan paremmin sukupuoltaan. Sukupuoliristiriidan vuoksi vanha nimi voi tuottaa ahdistusta ja sen käyttö voi paljastaa henkilön transtaustan. Vanhan nimen (deadname) käyttö luvatta on siksi väkivaltaista.

Cissukupuolinen tarkoittaa henkilöä, jonka sukupuoli vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta. Sana cis on alkuaan latinasta ja tarkoittaa 'tällä puolen'. Syntymässään tytöksi/naiseksi määritelty henkilö, joka identifioituu naiseksi, on cismainen ja syntymässään pojaksi/mieheksi määritelty henkilö, joka identifioituu mieheksi, on cismies. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia.

Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli ei vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta. Transsukupuoliset ihmiset usein kokevat ristiriitaa heille määritetystä sukupuolesta ja sukupuolirooleista. Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli voi olla nainen, mies tai esimerkiksi ei-binääri. Halutessaan transsukupuoliset ihmiset voivat hakeutua lääketieteelliseen korjausprosessiin ja/tai vahvistaa sukupuolensa juridisesti. Tällä hetkellä juridinen sukupuolen vahvistaminen on mahdollista vain binäärisille transihmisille. Sana trans on lähtöisin latinasta ja tarkoittaa 'toisella puolen'.

Ei-binäärisyys tarkoittaa, että henkilön sukupuoli-identiteetti on muu, kuin mies, tai nainen. Ei-binäärisyys ei kuitenkaan ole kolmas sukupuoli, vaan kattotermi, jonka alapuolelle kuulu useita sukupuoli-identiteettejä. Ei-binääri ihminen voi olla esimerkiksi muunsukupuolinen, sukupuoleton tai intersukupuolinen. Ei-binääri voi olla myös genderfluid, eli kokea sukupuolensa liukuvana ja haluta ilmaista itseään eri sukupuolille tyypillisiksi katsotuilla tavoilla. Osa ei-binääreistä henkilöistä on sukupuolettomia, joka tarkoittaa, ettei heillä ole sukupuolta ollenkaan. Ei-binääriys on yksilöllistä ja jokainen ei-binääri-ihminen kokee sen omalla tavallaan. Osa ei-binäärisistä ihmisistä kokee itsensä transsukupuoliseksi ja haluavat hakeutua hormonikorvaushoitoihin tai leikkauksiin, osa taas ei.

Intersukupuolisuus tarkoittaa kehojen luonnollista vaihtelua, jossa kehon sukupuolitetut piirteet; kromosomit, hormonitoiminta tai sukuelimet eivät ole yksiselitteisesti perinteisen binäärisesti nais- tai miestyypillisiä. Nämä kehon erilaiset variaatiot voivat olla hyvin moninaisia ja vaihtelevat intersukupuolisten kesken. Intersukupuolisuus voi olla myös sukupuoli-identiteetti.

Intersukupuolisuus voi olla havaittavissa syntymästä alkaen, tai se voi ilmetä myöhemmin elämässä hormonaalisten muutosten tai muiden tekijöiden vaikutuksesta. Intersukupuolisuus ei ole sairaus eikä sitä tulisi pitää poikkeamana, vaan se on osa ihmisen biologista monimuotoisuutta. Intersukupuolisuus voi olla henkilön sukupuoli-identiteetti, mutta intersukupuoliseksi syntymässä määritetyn henkilön sukupuoli-identiteetti voi myös olla jokin muu, esimerkiksi mies tai nainen.

YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Käytännössä yhdenvertaisuus on kaikkien ihmisten kohtelua samanarvoisina. On hyvä tunnistaa, ettei yhdenvertaisuuden toteuttaminen ole itsestäänselvyys, tai helppoa, vaan vaatii aktiivista yhteisön ja yksilön toiminnan tarkastelua, sekä kehittämistä.

Yhdenvertaisuuslain (L1325/2014) nojalla syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden edistäminen on lasten ja nuorten kanssa työskentelevien velvollisuus. Se ohjaa kaikkia julkisoikeudellisia yhteisöjä, myös kirkkoa.

Sosiaalialan työntekijää ohjaavat lakien lisäksi oman työpaikan ohjeistukset, sekä ammattietiikka, joka ohjaa henkilön koko ammatillista toimintaa ja arjen valintoja. Ihmisarvon tunnustaminen, ihmisoikeuksien puolustaminen sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat sosiaalialan ammatin keskeisiä periaatteita.

Sosiaalialan ammattilaisilla on velvollisuus asettua yhteiskunnalliselta asemaltaan heikommassa asemassa olevien ryhmien tai yksilöiden puolelle, sekä tuoda tietoa syrjivistä käytänteistä ja tilanteista päätöksentekoon. Heikommassa asemassa olevien puolustaminen vaatii ymmärrystä eri vähemmistöistä, sekä heidän kohtaamistaan syrjivistä rakenteista ja käytännöistä.

Myös evankelis-luterilaisella kirkolla on linjauksia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseksi.

Evankelis-luterilainen kirkko on hyväksynyt Luterilaisen maailmanliiton linjauksen sukupuolten oikeudenmukaisuudesta ja edistää sen mukaisia toimia. Lisäksi kirkolla on Saavu-saavutettavuusohjelma, Ovet Auki -strategia ja esimerkiksi rippikoulutyöhön liittyviä dokumentteja, joissa kannustetaan yhdenvertaisiin toimintatapoihin.

Jokaisella on vastuu yhdenvertaisen yhteisön rakentamisesta. Useissa yhteisöissä on nimetty yhdenvertaisuudesta tai häirinnästä vastaava työntekijä, luottamustoimija tai sateenkaari-yhteyshenkilö, jonka vastuulle yhdenvertaisuuden edistäminen on kirjattu. Yhdenvertaisuus, sen edistäminen ja epäkohtiin puuttuminen ovat kuitenkin yhteisön jäsenten kollektiivinen vastuu. Jokainen vaikuttaa yhteisön turvallisuuteen omilla valinnoillaan.

Ymmärrys yhdenvertaisuudesta laajenee koko ajan. Siksi yhdenvertaisuustyön tarkoituksena ei ole tulla täydelliseksi, vaan kehittää omaa ajattelua ja ymmärrystä suuntaan, jossa on helpompi tarkastella omaa toimintaa, ja ymmärtää sen vaikutuksia.

Kaikki erehtyvät välillä. Siksi yhdenvertaisuustyössä tärkeintä onkin armollisuus itseä ja muita kohtaan, jatkuva pyrkiminen parempaan ja kyky pyytää anteeksi, kun tekee virheen. Dialogi ja avoimuus ovat avainasemassa, kun halutaan rakentaa turvallisempaa yhteisöä.

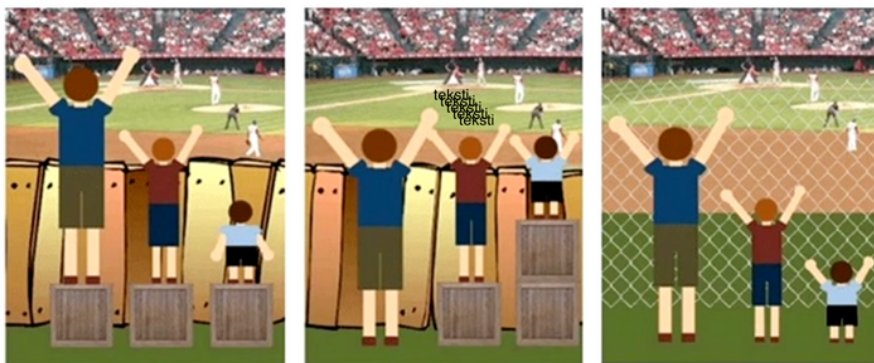
Yhdenvertaisuuden edistäminen vaatii enemmistöltä liittolaisuutta, eli aktiivista tukea vähemmistöille ja vähemmistöjen aktiivista puolustamista. Alistetusta asemasta käsin on vaikea saada äänensä kuuluviin ja rakenteiden muuttaminen on siksi vaikeaa yksin.

Yhdenvertaisuus vaatiikin vähemmistöjen haavoittuvan aseman ja syrjiviä rakenteiden tunnistamista.

Yhdenvertaisuuden ajatellaan usein olevan sitä, että kaikille annetaan sama tuki. Todellisessa yhdenvertaisuudessa poistetaan ensisijaisesti esteet ja eriarvoisuutta aiheuttavat käytännöt tai toimet, jonka jälkeen tarjotaan jokaiselle heidän tarvitsemansa tuki.

Tämä on ensisijainen pyrkimys

Yhdenvertaisuuden edistäminen

Seta SUKUPUOLEN MONINAISUUDEN OSAAAMISKESKUS

Kaikkien ajatellaan hyötyvän samasta tuesta

Kaikki saavat vaaditun tuen rakenteellisen esteen ylittämiseksi

Rakenteelliset esteet poistetaan. Tarvittaessa tarjotaan lisätukea

SYRJINTÄ JA HÄIRINTÄ

Syrjintä on yhdenvertaisuuslailla kiellettyä toimintaa. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on toisen ihmisen kohtelemista huonommin kuin muita jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella. Syrjintä voi olla välillistä, välitöntä, läheissyrjintää, olettaamaan perustuvaa syrjintää tai esimerkiksi kohtuullisten mukautusten epäämistä vammaisilta henkilöiltä.

Välitön syrjintä tarkoittaa tilanteita, joissa ihmistä kohdellaan muita huonommin hänen henkilökohtaisen ominaisuutensa, kuten sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Välillinen syrjintä tarkoittaa näennäisesti neutraaleja sääntöjä tai käytäntöjä, jotka asettavat henkilön muita heikompaan asemaan, esimerkiksi kielivaatimus, joka ei todellisuudessa ole välttämätön työnteon kannalta.

Läheissyrjintä tarkoittaa henkilön syrjimistä siksi, että hänen läheisensä kuuluu johonkin vähemmistöön ja oletettavaan perustuva syrjintä sitä, että henkilö asetetaan muita huonompaan asemaan siksi, että hänen oletetaan kuuluvan johonkin vähemmistöryhmään.

Moniperustainen syrjintä tarkoittaa syrjintää tilanteissa, joissa henkilö tai ihmisryhmä joutuu syrjinnän kohteeksi useamman eri syrjintäperusteen vuoksi.

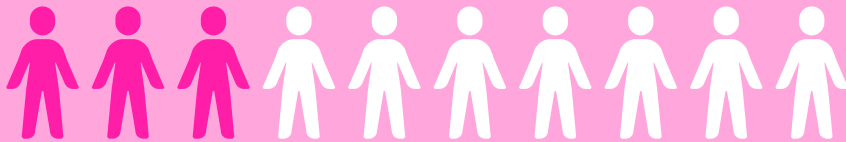
Häirintä on myös syrjintää. Häirinnällä tarkoitetaan käyttäytymistä, jolla loukataan henkilön tai jonkin ihmisryhmän ihmisarvoa liittyen kiellettyyn syrjintäperusteeseen. Häirinnässä luodaan halventava, uhkaava, nöyryyttävä, vihamielinen, tai muutoin turvaton ilmapiiri. Häirintä voi tapahtua useilla eri tavoilla, esimerkiksi vihamielisten symbolien esillä pitämisenä, sanallisina hyökkäyksinä kuten haukkumisena, tai ulkopuolelle jättämisenä.

Kiusaaminen on toistuvia häirinnän, syrjinnän tai väkivallantekoja. Nuorten kohdalla kiusaaminen on yleisimmin ulossulkemista, eristämistä, haukkumista ja pilkkaamista, ikävien asioiden puhumista toisen selän takana, tönimistä, tai muuta vahingoittamistarkoituksessa tehtyä. Kiusaamista esiintyy paljon myös sosiaalisessa mediassa.

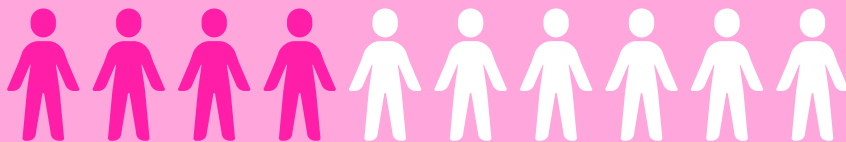
SATEENKAAREVIEN KOKEMA SYRJINTÄ JA HÄIRINTÄ

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat olleet pitkään stigmatisoituja yhteiskunnissa eri puolilla maailmaa ja kokevat keskimääräistä enemmän syrjintää sekä häirintää. Siksi **työ tasa-arvon ja ihmisoikeuksien** puolesta näille ryhmille on jatkuvasti **välttämätöntä**. Syrjinnän ja ennakkoluulojen vähentäminen sekä yhteiskunnan tuki ja hyväksyntä ovat olennaisia askelia kohti tasa-arvoisempaa ja inklusiivisempaa yhteiskuntaa.

Euroopan perusoikeusvirasto (FRA) julkaisi vuonna 2020 kyselytutkimuksen sateenkaari-ihmisten kokemasta häirinnästä ja syrjinnästä. Tutkimuksen mukaan suomalaisista sateenkaarevista yli **30 prosenttia** on kokenut häirintää tai syrjintää koulussa, työelämässä tai vapaa-ajalla. Euroopassa vastaava luku on 40 prosenttia. Suomalaisista alaikäisistä vastaajista yli puolet oli kokenut vihamielistä kommentointia tai käytöstä koulussa. **Viidesosa** transihmisistä sekä intersukupuolisista on joutunut seksuaalisen tai fyysisen väkivallan kohteeksi, tämä on **kaksi kertaa enemmän** kuin muut sateenkaarevat. **60 prosenttia** kaikista kyselyyn vastanneista epäröi pitää kumppaniaan kädestä julkisesti, koska pelkää häirintää.

Reilu neljännes sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista tuntee itsensä yksinäiseksi, kun vastaava osuus muilla nuorilla oli noin kymmenesosa.

Noin neljä kymmenestä seksuaalivähemmistöön kuuluvasta nuoresta oli kokenut seksuaalista häirintää ja ehdottelua. Heteronuorilla vastaava osuus oli noin kaksi kymmenestä.

Yleisimmin kiusaamista, syrjintää ja epäasiallista kohtelua kokevat muunsukupuoliset nuoret. Heistä lähes 70 prosenttia kertoi kokeneensa usein tai joskus epäasiallista kohtelua liikuntaharrastuksessa.

Moninkertaiseen vähemmistöön kuuluvat nuoret saavat osakseen moninkertaisen määrän syrjintää. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat nuoret ovat siis erityisen heikossa asemassa.

Häirintä ja tietämättömyys eivät kohdistu sosiaali-terveys ja kirkon alalla vain asiakkaisiin. **Neljäsosa** sateenkaarevista nuorista aikuisista piilottaa identiteettinsä siirtyessään koulusta työelämään. Erityisesti ne sateenkaarevat, joiden identiteettiä ei tueta, pelkäävät etteivät voi kouluttautua tai työllistyä itselleen mielekkäille aloille häirinnän ja syrjinnän vuoksi.

Työpaikoilla häirintää ilmenee **eniten sosiaali- ja terveysalalla** sekä palvelualalla. Sote-alalla häirintää kertoi kokeneensa edellisen vuoden aikana kolme neljäsosaa. Hyvinvointialueilla, kunnissa, kuntien omistamissa yhtiöissä ja järjestöissä työskentelevät ihmiset ilmoittivat kokeneensa häirintää muita useammin ja häiritsijöinä ovat kaikista yleisimmin työkaverit (38%) ja asiakkaat (29%).

Syrjintä ja häirintä on usein mitätöintiä, vähättelyä, poissulkemista sekä vihapuhetta, joka kohdistuu uhuriin tämän vähemmistöstatuksen takia. On myös olemassa rakenteellista, yhteiskunnan sosiaalisista normeista johtuvaa syrjintää. Tätä rakenteellista syrjintää tapahtuu esimerkiksi kouluissa ja työpaikoilla. Esimerkiksi usein tapahtuva ihmisten jakaminen naisiin ja miehiin, sulkee ulos ei-binäärit ja sukupuoliottomat henkilöt. Pahimmillaan syrjintä ja häirintä voi kärjistyä jopa viharikoksiksi. Sateenkaarevien kohtaamaa syrjintää kutsutaan esimerkiksi **homo- , bi- , a- tai transfobiaksi, jotka ovat ilmiönä rinnastettavissa esimerkiksi rasismiin ja seksismiin. Rikoksen tunnusmerkit voivat täytyttyä syrjinnän ja häirinnän lisäksi myös esimerkiksi kunnianloukkauksena.**

Vihapuhe ja häirintä vaikuttavat yleisimmin henkilön turvallisuuden tunteeseen, sekä psyykkiseen terveyteen.

Henkilö valikoituu häirinnän tai muun epäasiallisen kohtelun uhriksi yleensä ulkoapäin havaittavan, oletetun tai tosiasiallisen, ominaisuuden vuoksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että häirintää tapahtuu lähtökohtaisesti tehtyjen oletusten perusteella tilanteissa, joissa ei pysähdytä miettimään, oletusten paikkansapitävyyttä. Olennaista on, että häirinnän perusteena ovat oletettuun ominaisuuteen liittyvät ennakkoluulot, tai vihamielisyys. Tämä voi olla esimerkiksi vihamielisyyttä transihmisiä tai seksuaalivähemmistöjä kohtaan.

NORMIT JA OLETUKSET HAASTAVAT YHDENVERTAISUUTTA

Normit ja oletukset liittyvät olennaisesti toisiinsa. Normit ovat yhteiskunnassa vallitsevia sääntöjä ja ohjeita, siitä miten ihmisten tulisi elää ja millaisia olla. Normit rakentuvat ihmisten keskuudessa sen mukaan mihin asioihin on totuttu ja mitkä asiat ovat tavallisia. Normit muodostavat yhteiskuntaan arvojärjestyksiä, joiden mukaan jotkin asiat ovat toivotumpia kuin toiset. Ne vaikuttavat tehtyihin oletuksiin ja asenteisiin toista ihmistä kohtaan. Nämä arvojärjestykset vaikuttavat myös kohtaamiseen, erityisesti silloin kun toinen osapuoli ei ole tuttujen normien mukainen, tai vastaa omia oletuksia.

Normit voivat vaikeuttaa kaikkien ihmisten elämää. Etenkin vähemmistöihin kuuluvien elämään normit vaikuttavat negatiivisesti, sillä ne voivat aiheuttavaa pakon ulostuloon, tai muutoin tehdä vähemmistöön kuuluvan olon näkymättömäksi. Esimerkiksi parisuhteesta puhuessa tehdään normien vuoksi usein hetero-oletus. Tällaisessa tilanteessa vähemmistöön kuuluva joutuu valitsemaan, korjaako hän virheellisen oletuksen vai ei. Nämä tilanteet aiheuttavat vähemmistöstressiä, koska vähemmistöön kuuluva ei voi tietää miten kuulija reagoi vähemmistöstatukseen tai huomautukseen virheellisestä olettamasta.

Monilla on sisäistettyä homo-, bi- ja transfobiaa normien vuoksi. Esimerkiksi kahden naisen välistä suhdetta ei pidetä yhtä todellisena tai aitona, kuin naisen ja miehen välistä suhdetta, tai transmiestä ei pidetä yhtä miehenä kuin cismiestä. Usein nämä ajatukset tulevat vastaan käydessä keskusteluja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, tai kohdatessa vähemmistöön kuuluva henkilö.

Sukupuolinormatiivisuus viittaa yhteiskunnan kirjoittamattomiin sääntöihin, jonka mukaan ihmiset ovat joko miehiä tai naisia ja tulisi käyttäytyä näihin sukupuoliin yhdistettyjen piirteiden mukaisesti. Nämä sukupuolet nähdään usein toistensa vastakohtina ja asiana, jonka voi määritellä sukuelinten ja ulkoisen olemuksen perusteella.

Cis- ja hetero-oletuksilla tarkoitetaan sitä, että ihmisten oletetaan olevan lähtökohtaisesti heteroseksuaalisia, sekä cissukupuolisia. Hetero-oletus näkyy yhteiskunnassa esimerkiksi niin, että miesten oletetaan ihastuvan naisiin ja naisten miehiin.

Sukupuolioletus näkyy niin, että useat tilat ja puheet olettavat, että ihmiset olisivat vain miehiä ja naisia. Esimerkiksi vaatekaupoissa on vaatteet jaettu miesten ja naisten vaatteisiin, samoin monista ammateista oletetaan niiden olevan jonkin tietyn sukupuolen ammatteja. Naisten ja miesten myös oletetaan käyttäytyvän tietyillä tavoilla, vieläkin mies, joka jää hoitamaan lapsia kotiin voi herättää ihastusta, kun naiselle kotiin jääminen on usein odotettavaa.

Normien rikkomisesta voi seurata erilaisia **sosiaalisia rangaistuksia** tai **sanktioita**.

Yksilöön kohdistuva sanktio voi olla esimerkiksi asioista huomauttelua, tuijottamista, juoruilua, osoittelua, ulossulkemista tai muuta häirintää.

Yhteisölliset sanktiot ovat esimerkiksi julkista vähemmistöjen kustannuksella vitsailua, homottelua, slurrien, eli tietyn vähemmistöryhmän luokkaamiseen tarkoitettujen sanojen, käyttöä. Tämä ylläpitää normeja ja sulkee vähemmistöön kuuluvat ulos.

Yhteiskunnalliset sanktiot ovat syrjiviä rakenteita ja oikeuksien eväämistä. Tämä voi olla esimerkiksi sukupuolineutraalien WC-tilojen puute.

Normitietoisessa lähestymistavassa pyritään aktiivisesti tiedostamaan, kyseenalaistamaan sekä purkamaan haitallisia normeja. **Normitietoisuuteen liittyy olennaisesti moninaisuuden olettaminen.** Sen sijaan, että oletetaan tilassa olevan vain enemmistöön kuuluvia, oletetaan että tilassa on kaikkien eri vähemmistöjen edustajia ja eri elämäntilanteissa olevia. Tällöin tulee tarkastelleeksi omia sanavalintojaan, sekä toimintaansa ja voi välttää normien vahvistamista.

”Ensimmäinen ajatus on se, joka meille on opetettu ja toinen se, jonka me valitsemme.”

Luokittelu on ihmisille luontainen tapa jäsentää maailmaa ja monimutkaisia ilmiöitä, ja usein sitä tehdään arjessa huomaamatta. Ihmisiä luokitellaan **oletusten** perusteella ja nämä oletukset tehdään usein ulkoisten ominaisuuksien, kuten ihonvärin, kehon, äänen, hiusten ja pukeutumisen perusteella. Toisista ihmisistä oletetaan esimerkiksi heidän ikänsä, terveydentilansa, etninen taustansa ja sukupuolensa.

Näitä asioita ei kuitenkaan voi päätellä ulkoapäin ja siksi **oletukset voivat johtaa syrjintään**, vaikka niillä ei olisi tarkoitus loukata. Esimerkiksi sukupuolioletuksen haaste on, että ihmiset pyritään lokeroimaan kaksinaapaisesti, eli vain miehiksi tai naisiksi, sillä se on pitkään ollut normi yhteiskunnassa. Oletukset johtuvat normeista siitä, millainen on nainen, mies, tai ei-binääri henkilö. Miehiä pidetään vahvoina ja naisia tunteikkaina.

Sukupuolen perusteella myös oletetaan toisen henkilön kiinnostuksen kohteita tai osaamista. Kun olettaa toisen henkilön esimerkiksi mieheksi, saattaa häntä pitää automaattisesti vahvana, tai olettaa että häneltä kannattaa kysyä teknologiasta tai urheilusta. Nämä **oletukset ylläpitävät** ahtaita sukupuolirooleja ja ovat haitallisia sukupuolivähemmistöille, sekä -enemmistöille, sillä ne johtavat sukupuolittuneeseen kielenkäyttöön ja pahimmillaan väärinsukupuolittamiseen.

Sukupuolittaminen tarkoittaa usein huomaamatta tapahtuvaa, ihmisiin ja asioihin suhtautumista kaksinaapaisen sukupuolijaon mukaan. Sukupuolittamista on esimerkiksi tuntemattoman ihmisen olettaminen ulkonäön perusteella mieheksi, tai naiseksi. Yhteiskunnassa valtaosa asioista on hyvin sukupuolittuneita, kaupoissa on miesten ja naisten osastot sekä yhä puhutaan poikien ja tyttöjen leluista tai väreistä. Sukupuolittaminen onkin hyvin pitkälle rakenteellinen asia, johon kasvetaan.

Sukupuolittamista voi välttää käyttämällä aktiivisesti **sukupuolineutraaleja termejä**, kun toisen henkilön sukupuolesta ei ole varmuutta, tai kun sukupuoli ei ole tilanteessa olennainen asia. **Toisen henkilön sukupuolittaminen on harvoin tarpeellista.**

Väärinsukupuolittaminen tarkoittaa ihmisen kategorisoimista sukupuoleen, johon hän ei kuulu, eli tilanteita, joissa henkilö ei tule nähdyksi ja kohdatuksi omana itsenään. Usein väärinsukupuolittaminen johtuu ihmisten oletuksista, joita he pitävät totena. Väärinsukupuolittaminen on loukkaava ja väkivaltaista, oli se tahallista tai tahatonta.

Väärinsukupuolittaminen voi olla esimerkiksi transsukupuolisen henkilön identifioimista syntymässä määriteltynä sukupuoleen, väärin sanojen ja termien käyttöä, tai vanhan, väärään sukupuoleen yhdistettävän nimen käyttöä.

Väärinsukupuolittaminen aiheuttaa pahaa oloa ja esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Väärinsukupuolittamisen pelon takia sosiaaliset tilanteet, kuten koulu, työ tai julkiset tilat, ovat monille sukupuolivähemmistöön kuuluville henkilöille todella kuormittavia sekä stressaavia.

Kun oletuksia pidetään totuuksina, eikä oman oletuksen paikkaansa pitävyyttä tarkisteta, syntyy eniten ongelmia.

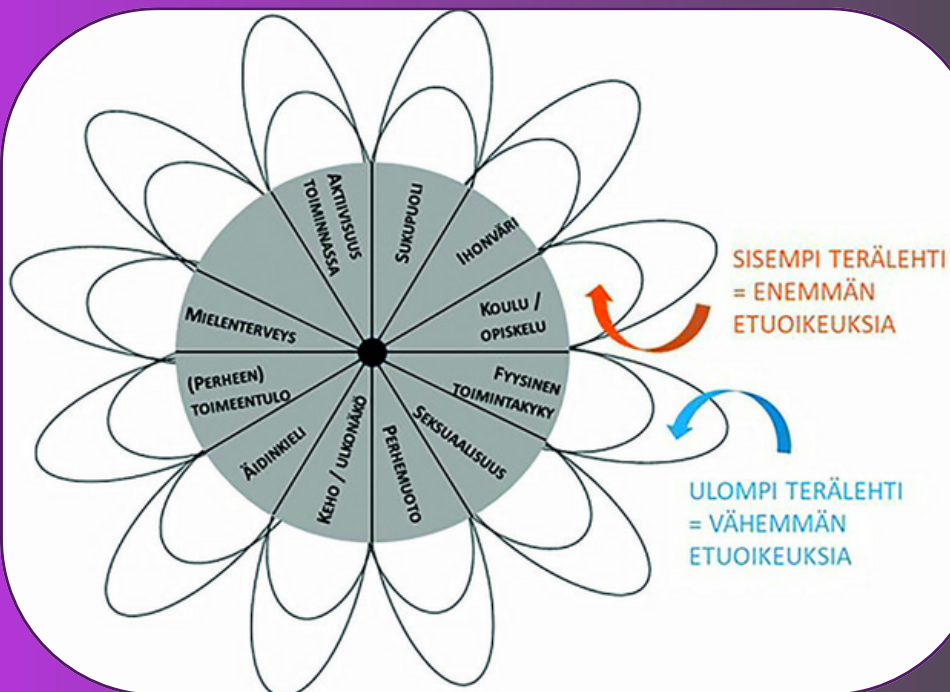
Esimerkiksi toinen henkilö oletetaan naiseksi ja häntä puhutellaan naisena suoraan, vaikka oletus ei pitäisi paikkaansa. Samalla tavoin, kun ihmisiltä saatetaan pelkän ihonvärin perusteella kysyä mistä hän on kotoisin, tai puhua hänelle suoraan englanniksi, koska oletetaan että hän ei puhu suomea.

Enemmistöön kuuluvat eivät usein huomaa, kuinka paljon he itse tekevät, tai heistä tehdään oletuksia, sillä oletukset osuvat useammin oikeaan. Esimerkiksi ulkoisten ominaisuuksien perusteella tehdyt oletukset sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta eivät todennäköisesti mene cis-heteron kohdalla väärin. Tämä voi hankaloittaa omien oletusten tunnistamista ja oman toiminnan haitallisuuden ymmärtämistä. **Siksi omia ajatuksia, normeja ja oletuksia tulee tarkastella kriittisesti.**

Osittain oletuksista johtuvaa haittaa on pyritty vähentämään käyttämällä naisoletettu, tai miesoletettu sanoja. Nämä sanat ovat kuitenkin monissa yhteyksissä ongelmallisia. Mies- ja naisoletettu sanat tekevät nähdyksi sen, että henkilön sukupuolesta ei ole varmuutta vaan se perustuu oletukseen, mutta sanojen käyttö ei kuitenkaan poista tehtyä oletusta.

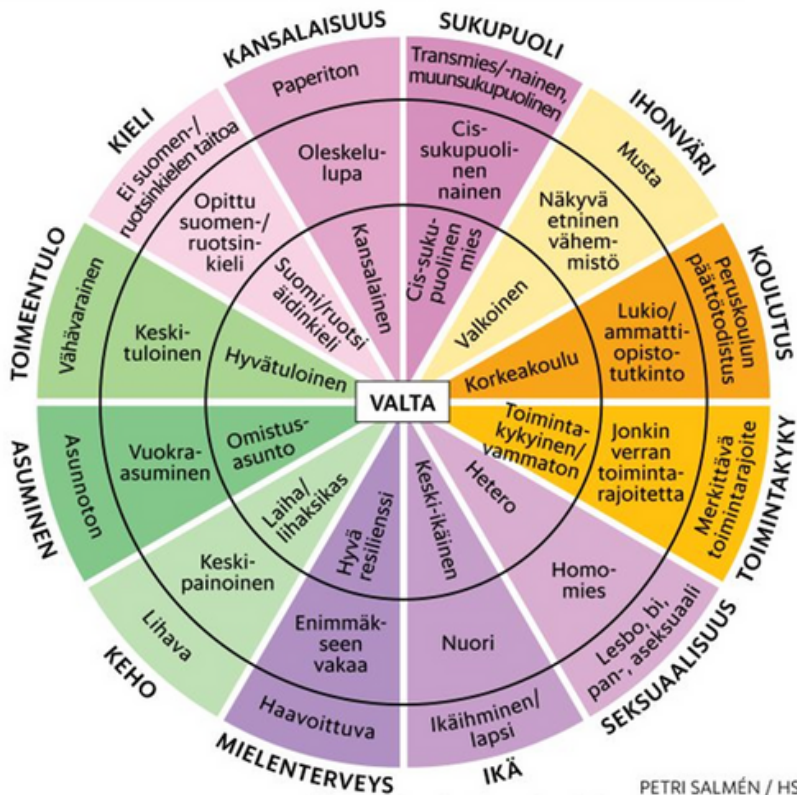
Tarvitseeko sanoa että ”näin kadulla naisoletetun” vai voiko sanoa **”näin kadulla henkilön, joka...”**. Esimerkiksi ei-binääreille nais- tai miesoletetuksi kutsuminen on loukkaavaa, koska sanat huomioivat vain binäärisen sukupuolijaon.

Etuoikeuksien kehä ja etuoikeuksien kukka kuvaavat sitä, mitkä erilaiset tekijät vahvistavat tai heikentävät omaa asemaa yhteiskunnassa, tai vaikuttavat esimerkiksi nuoren asemaan nuorisotoiminnassa.

Etu oikeuskehä

Mitkä tekijät lisäävät tai kaventavat mahdollisuuksiasi?

PETRI SALMÉN / HS

Lähde: ccrweb.ca / Sylvia Duckworth, käännös: Michaela Moua

Omia oletuksia ja ajattelua tulee siis tarkastella kriittisesti, ja pohtia mihin ajatuksemme pohjautuvat ja miksi. Myös omia etuoikeuksia, statusta ja identiteettiä on hyvä tarkastella. Mistä esimerkiksi syntyy oma käsitys siitä, mikä on naisellista, tai miehekästä?

Omista oletuksista on helpoin tulla tietoiseksi, kun yrittää aktiivisesti saada itsensä kiinni tilanteista, joissa tekee oletuksen. Tätä voi tehdä, kun kohtaa ihmisiä, tai esimerkiksi katsomalla valokuvia ihmisistä tarkastellen millaisia oletuksia tekee.

“Ketään ei pitäisi nähdä vain yhden ominaisuuden perusteella, vaan nähdä ihmisenä.”

Asiaa voi pohtia esimerkiksi mielikuvaharjoitteiden kautta. Jos kävelisit huoneeseen, joka on täynnä ihmisiä ja tuntisit itsesi erilaiseksi, millaisia ihmisiä tuossa tilassa olisi? Millaisessa tilanteessa tai hetkessä olisit erilainen tai vähemmistöä?

Myös erilaisuutta on hyvä pohtia. Kuka on mielestäsi erilainen? Miksi? Mistä käsityksesi erilaisuudesta tulee, liittyykö se esimerkiksi kasvuympäristöön, kulttuuriin tai sosiaalisiin normeihin?

Kohtaaminen ja turvallisempi tila

Sateenkaarevan nuoren kohtaaminen

Keskusteluissa sateenkaarevasta nuoruudesta ja siitä miten kyseiset nuoret haluavat tulla kohdatuksi korostuu kunnioitus, toimijuus, ihmisarvo, itsemäärittelyoikeus, sekä kaippuu tulla nähdyksi normaalina, eikä poikkeusnuorena.

Nuoret ovat niin paljon muutakin kuin heidän suuntautumisensa ja sukupuoli-identiteettinsä, vaikka vähemmistöstatus vaikuttaakin aina taustalla.

Tällainen kohtaaminen ei vielä toteudu seurakuntien tai sosiaalialan toiminnassa. Moni sateenkaareva kokee heille suunnatut palvelut ja tietoisuuden heidän tilanteestaan riittämättöminä. **Noin joka viides** transihminen on kokenut sopimatonta kommentointia tai kiinnostusta, ja useimmat heistä pelkäsivät hoitavan tahon huonoa reagointia seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumiseen.

Taakasta Voimavaraksi- hankkeen kyselyssä **kolmasosa** nuorista piti kokemustaan seurakuntien nuorisotoiminnasta ahdistavana. **Yli puolet** vastaajista kertoi, että moninaisuutta tai sateenkaarevuutta ei huomioitu toiminnassa mitenkään.

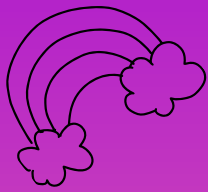
“**Jos joutuu piilottelemaan sitä kuka oot, niin ethän sä oo enää sä. Kaikilla on oikeus tulla nähdyksi, koska nähtynä tulee olo, et omat tunteet ja ajatukset on merkityksellisiä ja arvokkaita. Kun minut nähdään tämmöisenä kun olen, ymmärretään mistä lähtökohdista kokemukseni ja ajatukseni tulee ja minut ymmärretään oikein.**”

Mielenterveys- ja päihdetyössä työskentelevät ammattilaiset kertoivat, ettei heillä ole riittävästi tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä tai heidän elämänsä liittyvistä kysymyksistä. Moni myös kertoi tunnistaneensa kollegoissaan ennakkoluuloja ja tiedon puutetta, mutta eivät tunnistaneet samoja asioita omassa toiminnassaan. **Jos aikuisella ei ole tietoa tai osaamista esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta, syntyy herkästi tilanteita ja raameja, joihin nuori ei mahdu.** Esimerkiksi jaetaan leirin saunavuorot tyttöjen ja poikien vuoroihin, jolloin ei-binäärinen nuori kokee itsensä poikkeuksena, ja näkymättömänä. Ahtaat normit lisäävät vähemmistöön kuuluvien kuormitusta ja ahdistusta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettukin on todennut, että yhteiskunnan tulisi tukea nuoria herkässä ikävaiheessa, mutta toistaiseksi sateenkaarevien nuorten kohdalla tässä on epäonnistuttu. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tulosten perusteella tiedämme, että sateenkaarevilla nuorilla mielialaan liittyvät huolet ovat lähes **kaksi kertaa yleisempiä**, kuin muilla nuorilla. **60 prosenttia** sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista oli ollut huolissaan mielialastaan kyselyä edeltävän vuoden aikana.

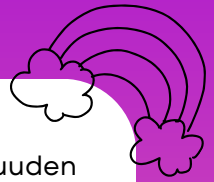
Sateenkaarevista nuorista useampi kuin muista nuorista ei saa tukea ja apua ongelmiin silloin, kun he sitä todella tarvitsisivat. Sateenkaarevat nuoret myös kokivat kouluympäristön puutteelliseksi ja turvattomaksi useammin, kuin muut nuoret. **Oleennaista on huomata, ettei sateenkaarevien nuorten pahoinvointi johdu siitä, että he kuuluvat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön** vaan aiemmin kuvaamistamme yhteiskunnan ulossulkevista normeista ja rakenteista, sekä siitä, että joutuu jatkuvasti pelkäämään, tuleeko kohdatuksi oikein.

”On raskasta ja raastavaa, kun ei voi olla oma ittensä, tai joutuu miettimään mikä on kohteliain tapa korjata vääriä oletuksia. Sukupuoli ja seksuaalisuus on kuitenkin tosi iso osa sua ja sun elämää, jos niitä joutuu peittelemään käy se tosi raskaaksi. Jos haluaa olla asioista avoin, mut ei voi koska toinen suhtautuu sun avoimuuteen ikävästi se on raastavaa.”

Nuoruus on herkkä ikävaihe, jossa oma identiteetti rakentuu ja omaa olemista peilataan muilta saadun palautteen kautta. Nuorten elämässä olevien aikuisten, erityisesti ammattilaisten, sanoilla ja suhtautumisella on suuri merkitys nuoren kasvuille ja kehitykselle, sekä itsetunnon rakentumiselle. Myönteinen suhtautuminen nuoreen ja hänen identiteettiinsä, ja identiteetin tukeminen ovat merkittävä hyvinvointitekijä. Esimerkiksi transnuorten hyvinvointi on kohentunut merkittävästi, kun heitä ei ohjattu väkisin tietynlaiseen sukupuolen ilmaisuun vaan kannustettiin ilmaisemaan itseään heille sopivalla tavalla.

Perheen ja ystävien hyväksyvä ja kannustava suhtautuminen korostuu hyvinvointitekijänä, mutta lisäksi sateenkaareva yhteisö, harrastustoiminnanohjaajat ja nuorisotyöntekijät ovat olennainen osa nuorten arkea, sekä tärkeä kasvun ja kehityksen tuki. Ammattilaiset luovat osaltaan keskustelukulttuuria, mallintavat hyväksytyä toimintaa, sekä voivat tarvittaessa jakaa tietoa sateenkaarevuudesta toiminnassa mukana oleville nuorille, sekä nuorten muille läheisille. Nuorten kanssa työskentelevillä on paljon valtaa ja vastuuta siinä, miten turvalliseksi nuoret kokevat olonsa ja itseilmaisunsa.

Kohdatuksi ja hyväksytyksi tuleminen ovat yleis-inhimillisiä tarpeita, jotka vaikuttavat perusturvallisuuden ja itsetunnon kehittymiseen. Kohtaaminen rakentuu kahdessa tasossa, yksilönä ja yhteisönä. Ammattilaisten tulee ymmärtää näiden ero, ja kuinka yhteisönä sateenkaarevien kohtaaminen vaikuttaa siihen, tuleeko yksilö paikalle ja kokeeko hän kuuluvuutta.

Yksilönä kohtaamisella viitataan siihen, että yksittäinen nuori kohdataan hänen tarpeisiinsa sopivalla tavalla. Yhteisönä kohtaamisella tarkoitetaan sitä, että **yhteisöltä vaaditaan turvallisuutta** ja selkeää viestiä siitä, että vähemmistöön kuuluva nuori on tervetullut. Yksittäinen nuori tuskin tulee paikalle, jos hän kokee, että yhteisö on ulossulkeva, tai hyväksyy esimerkiksi vähemmistöihin kohdistuvan vihapuheen tai epäasiallisen kohtelun.

Kohtaaminen koostuu useista eri osa-alueista ja kokemukseen vuorovaikutuksen onnistumisesta vaikuttavat keskustelevien osapuolten orientaatiot, arvot sekä ymmärrys toisen tilanteesta. Eri osapuolille voi myös jäädä hyvin erilaiset kuvat kohtaamisen onnistumisesta ja siksi kohtaaminen vaatii ammattilaiselta erityistä herkkyyttä.

Ammattilaisen tulisikin kyetä asettumaan sateenkaarevan nuoren asemaan, mikä vaatii ammattilaisen tietoutta vähemmistöasemasta ja sen seurauksista. Ymmärryksemme nuoren tilanteesta ja tarpeista vaikuttaa siihen, miten suhtaudumme kohtaukseen ja mistä suunnasta haemme ratkaisuja hänen ongelmiinsa tai tarpeisiinsa.

Kun nuori kertoo identiteetistään

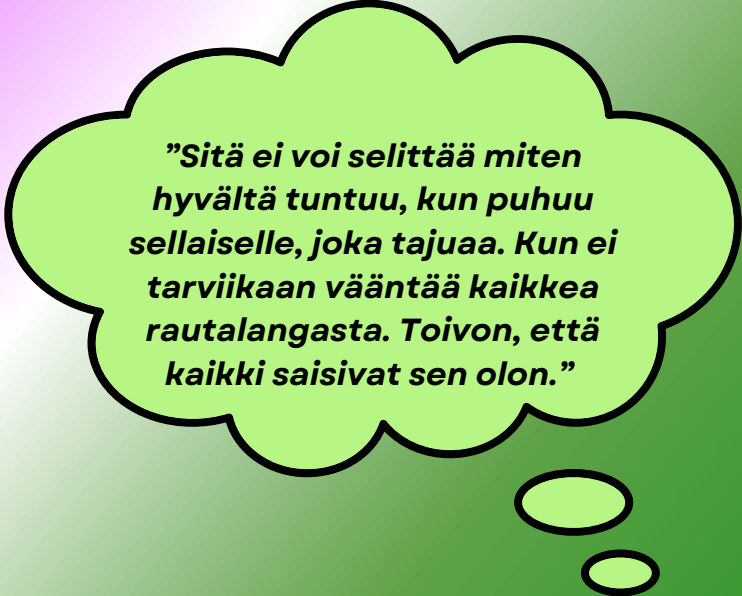
Kun nuori kertoo kuuluvansa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, puhutaan ulostulosta tai kaapista tulosta. Sateenkaarevat joutuvat tulemaan kaapista jatkuvasti, koska cishetero-oletus on niin vahva. Voikin siis ajatella, että kun nuori kertoo suuntautumisestaan tai identiteetistään, hän kutsuu ammattilaisen omaan tilaansa.

Nuorelta on aina luottamuksen osoitus kertoa asioita itsestään, pientä tai suurta. Vähemmistönuorten kohdalla siihen liittyy kuitenkin monenlaisia pelkoja. Siksi vähemmistöstatuksesta kertomisen kohdalla on tärkeää kuulostella sitä, haluaako nuori kertoa tämän herkän asian keskustellakseen siitä ja tullakseen nähdyksi sen kautta, vai vaan kutsua ammattilaisen tilaansa niin, että ollaan samalla sivulla ilman, että asiasta tehdään numero. On myös tärkeää, että kerrottuaan nuori saa edelleen olla nuori, mutta niin, että ammattilainen tietää hänestä hieman enemmän.

”Jos kerron identiteetistäni, niin toisen tulis ymmärtää, ettei kyse oo hänestä, vaan mun halusta tai tarpeesta jakaa oma kokemukseni.”

Kun nuori kertoo identiteetistään, suuntautumisestaan tai esimerkiksi uudesta nimestään, kannattaa miettiä miten tilanteeseen suhtautuu. Reagoidaanko suureleisesti, kun joku kertoo itsestään, vai todetaanko **”kiitos kun kerroit, haluatko puhua aiheesta enemmän, vai halusitko vain, että tiedän?”**.

Nuoren identiteettiä tai suuntautumista ei tule paljastaa muille ilman nuoren lupaa, sillä nuori ei välttämättä ole kertonut asiasta läheisilleen tai perheelleen. Nuoren kanssa tulee käydä keskustelu siitä, miten hän toivoo jatkossa toimittavan. Jatketaanko nuoren kanssa uusilla pronomineilla ja sukupuolitermeillä, tai uudella nimellä, vai haluaako hän että asia huomioidaan keskusteluissa ja toiminnassa vain kahden kesken.

”Sitä ei voi selittää miten hyvältä tuntuu, kun puhuu sellaiselle, joka tajuaa. Kun ei tarviikaan vääntää kaikkea rautalangasta. Toivon, että kaikki saisivat sen olon.”

”Olit ensimmäinen, jolle ikinä uskalsin kertoa, jännitti kamalasti, mut vitsi miten helpottavaa kun joku tietää.”

Kysymysten suhteen olennainen pohdinta on myös **”tarvitsenko tätä tietoa ja mihin sitä tarvitsen?”**. Kannattaa myös miettiä mitä asioita kysytään nuorelta itseltään ja milloin aiheen asiantuntijalta. Nuorilta voi kysyä selvennystä, tunteita tai ajatuksia aiheeseen liittyen, mutta nuori ei välttämättä halua tai voi toimia koko yhteisön kouluttajana vähemmistöasioista.

Nuoret ovat oman tilanteensa asiantuntijoita ja esimerkiksi **kahden eri transnuoren kokemukset voivat olla keskenään hyvin erilaisia**. Nuorelta kysyminen on siis viisasta, kun aihe koskettaa häntä henkilökohtaisesti. Jos kysymys liittyy esimerkiksi johonkin termiin, tai laajempaan kokonaisuuteen, kuten siihen mitä on transsukupuolisuus, tai biseksuaalisuus, kysymys kannattaa osoittaa muualle.

Monesti vähemmistöön kuuluilta kysytään tietoa, selityksiä eri termeille, sekä muuta aiheeseen liittyvää. Joskus jopa todella henkilökohtaisia kysymyksiä esimerkiksi intiimisuhteista, keholle tehdyistä toimenpiteistä tai lääkityksistä. Tämän seurauksena moni vähemmistöön kuuluva kokee myös velvollisuutta opettaa, korjata ja neuvoa, mikä lisää vähemmistöstressiä arjessa.

Jos yksi yhteisön jäsen, vähemmistöön tai enemmistöön kuuluva, työntekijä tai nuori, on aktiivinen näistä aiheista, hän saattaa joutua aina kouluttamaan ja opettamaan muita, tai ottamaan vastuulleen keskustelun nuorten kanssa. Kannattaa tarkastella, kasautuuko yhdelle henkilölle vastuu muiden opettamisesta, erityisesti jos hän itse kuuluu vähemmistöön. On suositeltavaa kutsua tarvittaessa paikalle ulkopuolinen kouluttaja. Jos nuori on itse halukas kertomaan muille näistä aiheista, tulee nuorelle olla tukena ja varmistaa keskustelun turvallisuus.

”Kun itsellä nousee tarve keskustella, on hyvä, että voi puhua. Jatkuva ulostulo ja muiden korjaaminen on kuitenkin raskasta. Haluaisin yhteisön, jossa ei tarvitse aina selittää uudelleen, tai tulla ulos.”

Sukupuolisensitiivinen nuorisotoiminta

Sukupuolisensitiivinen kohtaaminen voi olla esimerkiksi sitä, että **viestinnässä ja materiaaleissa huomioidaan moninaisuus**.

Näyttäytyykö mainonnassa erilaisia nuoria, valitaanko kirjoja, joissa ei vahvisteta perinteisiä sukupuolirooleja, voidaanko tarinoiden kerrontaa muuttaa sukupuolineutraaliksi tai -rooleja haastavaksi. Annetaan nuorten esittää näytelmissä niitä hahmoja, joita he haluavat riippumatta sukupuolesta.

Sanavalinnat merkitsevät myös paljon. Tarvitseeko esimerkiksi puhua tyttö- ja poikaystävästä, vai voiko puhua **seurustelukumppanista**, toivotetaanko tervetulleeksi naiset ja herrat, vai **hyvä yleisö**. Kannattaa varoa käyttämästä fraaseja kuten ”hyvät naiset, herrat ja muut” koska se voi tuntua toiseuttavalta, tai siltä että vähemmistöön kuuluvat ovat joukko ”niitä muita”. Ylipäänsä kannattaa tarkastella, puhuuko seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä kuin he olisivat läsnä, vai kuin he olisivat ”niitä muita”, jotka eivät ole paikalla. Yhteiskuntamme myös vahvistaa tiettyjä ajatuksia, kuten naiset ovat herkkiä ja tunteellisia ja miehet voimakkaita ja rohkeita. Omassa puheessaan voi tarkastella, vahvistaako tällaisia mielikuvia, vai korostaako eri sukupuolten kohdalla piirteitä, joita ei pidetä tyypillisinä. Kun nuorten kanssa puhutaan esimerkiksi tulevaisuudesta, lapsista tai perheistä, **kannattaa olettaa moninaisuutta** ja huomioida puheissaan erilaiset perheet. Tällöin nuori tulee nähdyksi ja validoiduksi omassa haaveissaan tai tulevaisuuskuvissaan. Vaikka nuori ei itse kuuluisi vähemmistöön, voivat esimerkiksi hänen vanhempansa tai läheisensä kuulua.

Kenenkään transtaustaa tai vanhaa nimeä ei saa paljastaa, vaikka se olisi tiedossa. Nuoren valittua nimeä tulee käyttää kaikissa aina kun se on mahdollista. Vanhan nimen käyttäminen on väkivaltaa ja voi aiheuttaa ahdistusta. Vähemmistöstatuksen paljastaminen voi myös altistaa nuoren syrjinnälle ja häirinnälle, ja tieto on yksityistä. Lomakkeiden ja tiedonkeruun osalta on hyvä tarkastella, minne oikeasti tarvitaan virallinen nimi ja minne riittää kutsumanimi tai lempinimi. Kutsumanimi tulisi olla mahdollista ilmoittaa myös muuta reittiä kuin lomakkeella, sillä kaikki nuoret eivät ole kertoneet huoltajilleen käyttävänsä muuta, kuin syntymässä annettua nimeään. Lomakkeiden ja tiedonkeruun kohdalla kannattaa myös miettiä milloin on olennaista kerätä sukupuolitietoja, ja käytetäänkö lomakkeilla sukupuolitettuja sanoja.

Leiritoiminta herättää usein omat kysymyksensä saunomisen ja majoittumisen vuoksi. Tilat ovat rajalliset eikä kaikkia voida laittaa omiin huoneisiinsa. **Olennaista on, että kaikilta kysytään samat tiedot esimerkiksi majoitustoiveiden ja saunomisen suhteen, eikä kysymystä kohdenneta vain esimerkiksi tiedossa oleville seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville nuorille.** Saunavuorojen osalta voi myös laittaa kysymyksen leiri-ilmoittautumiseen, esimerkiksi kysymällä haluatko sauna uimapuvussa vai ilman, ja toivotko että muilla on päällään uimapuvut, tai onko sillä väliä. Lisäksi voi kysyä sitä, haluaako nuori sauna yksin. Tällöin saunavuoroja voidaan koittaa rakentaa muiden preferenssien, kuin sukupuolen perusteella, ja välttää sitä, että esimerkiksi sukupuolivähemmistöön kuuluvat nuoret joutuvat erikseen selvittämään saunavuoroja. Majoituksissa noudatetaan usein tytöt-pojat jakoa, joka sulkee ulkopuolelle ei-binäärit nuoret. Monesti tytöt-pojat jakoa puolletaan hetero-oletuksen vuoksi ja on hyvä tarkastella, onko se hyvä peruste, koska edelleen muun seksuaalisen suuntautumisen omaavat nuoret voivat majoittua yhdessä. **Nuorten kanssa kannattaa myös käydä yhteisesti keskustelua heidän toiveistaan ja ajatuksistaan majoittumisen ja muiden tyypillisesti sukupuolitettujen asioiden suhteen.**

Nuorten kokemukset, tarpeet ja toiveet tulee ottaa huomioon nuorisotyössä, jotta sateenkaarevien nuorten kokemukset hyväksytyksi tulemisesta, osallisuudesta ja ryhmään pääsemisestä lisääntyisivät. **Nuorisotyössä tulee tarkastella mahdollisuutta järjestää myös sateenkaarierityisiä tiloja ja tapahtumia**, sillä se antaa vähemmistöstressistä kärsiville nuorille luvan olettaa, ettei heitä heidän omassa tilassaan loukata. Lisäksi **tämä mahdollistaa turvallisen muiden sateenkaarevien kohtaamisen ja auttaa nuoria löytämään itselleen turvallisempia yhteisöjä**. Sateenkaarevan yhteisön ja vertaistuen tarve korostuu silloin, kun oma lähipiiri ei hyväksy nuoren sateenkaarevuutta.

Omaa toimintaa, sekä työpaikan rakenteita tulee pohtia, vaikka ei tietäisi joukossa olevan ketään seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaa. **Aiheen jatkuva huomiointi varmistaa, että tila pysyy turvallisena ja ettei käy niin, että toiminta muuttuu radikaalisti, kun joukkoon tulee yksi, joka ilmaisee ääneen olevansa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöä.** Turvallisemman tilan rakentaminen ja tiedostava kohtaaminen auttavat kaikkia nuoria riippumatta heidän sukupuolestaan, tai seksuaalisesta suuntautumisestaan. **Esimerkiksi moninaisuus, kehopaineet, sekä oman identiteetin ja sen ilmaisun pohtiminen koskettavat kaikkia.** Avoin ja turvallisempi keskusteluilmapiiri varmistavat, että kaikilla nuorilla on mahdollisuus olla omia itsejään, keskustella normeista ja haastaa ajattelua siitä, mikä on hyväksyttyä.

Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen lisäksi myös terveydentila, muu vähemmistöstatus kuin sateenkaarevuus tai muu huoli itsestä tai voinnista voi vaikuttaa siihen, mitkä asiat ja tilat kokee mukavaksi. On tyypillistä, että esimerkiksi saunomiseen liittyvät keskustelut käydään niiden nuorten kanssa, keillä oletetaan olevan jokin haaste tai preferenssi aiheeseen liittyen, eli esimerkiksi transsukupuolisen oletetaan kokevan saunominen toisten kanssa epämukavaksi. Kaikki cissukupuolisetkaan nuoret eivät kuitenkaan koe mukavaksi saunoa tai peseytyä yhdessä muiden kanssa.

Yhteisesti kaikkien nuorten kanssa käydyt keskustelut esimerkiksi saunomisesta ja majoittumisesta, tai sukupuolittuneesta kielenkäytöstä mahdollistavat kuulluksi tulemisen ja omien rajojen pohtimisen. Näiden keskusteluiden käyminen kannustaa pohtimaan kehorauhaa, kuka itseä saa katsoa ja koskea, sekä itsemääräämis- ja itsemäärittelyoikeutta. Tämä vahvistaa nuorten turvallista kasvua ja kehitystä, sekä normalisoi näiden keskusteluiden käymistä. Yhteiset keskustelut ja asioiden pohtimaan laittaminen esittämällä kaikille samat kysymykset myös edistävät ymmärtävämpää ja hyväksyvämpää keskusteluilmapiiriä ja yhteisöä. Näiden taitojen normalisointi alusta asti tukee myös erilaisista kaltoinkohtelusta tai väärinkäytöksistä kertomista, sekä opettaa kieltä ja sanoja, joilla kertoa.

Virheen tekeminen ja anteeksi pyytäminen

Kun joku antaa palautetta tehdystä virheestä, se voi tuntua ikävältä. Palaute tarjoaa kuitenkin aina mahdollisuuden kehittyä.

Vaikka ei tarkoittaisi loukata sanoillaan tai teoillaan, sitä tapahtuu. Kun kuuluu enemmistöön, on etuoikeutetussa asemassa verrattuna vähemmistöihin, eikä välttämättä tunnista kaikkia niitä tilanteita, joissa vähemmistöt kokevat kaltoinkohtelua. Siksi vähemmistöjen kokemuksen kuuleminen ja todesta ottaminen on erityisen tärkeää. Kaikki kokevat syrjinnän ja häirinnän eri tavoin, toiselle vitsi voi olla harmiton ja toiselle taas todella loukkaava. Kun nuori kertoo häirinnästä, ikävästä kommentoinnista tai esimerkiksi väärinsukupuolittamisesta, se tulee ottaa tosissaan.

”Itsekriittisyyden tarve on jatkuvaa, ei riitä, että näitä asioita opiskelee koulussa. Meillä on lupa kasvaa ja kehittyä, joten itseään ei kannata syyllistää virheistä vaan ottaa ne mahdollisuutena toimia jatkossa paremmin.”

-Sateenkaarevan nuoren näkemys virheiden tekemisestä

Kun tekee virheen, **tärkeintä on pyytää anteeksi ja korjata toimintaansa**. Virheen tekeminen voi tuntua todella ikävältä. Silloin voi tuntea tarvetta selitellä virhettään, pahoitella toistuvasti tai palata asiaan useita kertoja. Iso reaktio omaan virheeseen voi johtaa siihen, että vähemmistöön kuuluva päätyy lohduttamaan virheen tehnyttä. **Esimerkiksi tilanteessa, jossa väärinsukupuolittaa toista kannattaa todeta anteeksi, korjata käytetty sana ja jatkaa eteenpäin**. Varsinkin silloin, jos tilanteessa on paikalla muitakin henkilöitä. Jos se tuntuu tarpeelliselta, aiheeseen voi palata vielä kahden kesken kertaalleen pahoittelemalla. Yleensä oman virheen tunnistaminen, tunnustaminen ja korjaaminen ovat kuitenkin riittävä toimi.

”Kun virheestä huomauttaessa asiasta tehdään iso numero puolustelemalla, vitsailemalla tai muuten, tulee olo et peruskunnioituksen pyytäminen on jotenkin liikaa. Se syö itseluottamusta.”

- Sateenkaareva nuori

TURVALLISEMPI TILA

Yhdenvertaisuustyössä on käytetty pitkään termiä turvallinen tila, mutta se on korvattu termillä **turvallisempi tila** ja **turvallisemman tilan periaatteet**, sillä kieli luo ja vahvistaa mielikuvia. Turvallisempi tila kertoo siitä, että turvallisuuteen pyritään, mutta samalla tiedostetaan ja halutaan tehdä näkyväksi se, ettei mikään tila ole täysin turvallinen ja häirintää voi tapahtua, vaikka sen ehkäisemiseksi ja estämiseksi tehdään aktiivisia toimia. Näkyväksi tekeminen ja aiheesta puhuminen luovat tilan, jossa häirinnästä ja syrjinnästä voi ilmoittaa.

Turvallisempi tila tarkoittaa sellaista ympäristöä, jossa on turvallista olla omana itsenään riippumatta omasta taustasta ja elämäntilanteesta ja omat mielipiteet, ajatukset ja kokemukset voi jakaa ilman pelkoa syrjinnästä ja häirinnästä. Mielipiteiden vapaan ilmaisun osalta tulee tunnistaa, ettei syrjivä asenne ole mielipide, eli toisten olemassaoloa tai itsemääräämisoikeutta ei ole oikeutta loukata. **Tilan nimeäminen turvallisemmaksi ei riitä, vaan se vaatii suunnitelmallisuutta ja selkeitä toimia, joita valvotaan.** Tätä varten luodaan yleensä turvallisemman tilan periaatteet, jotka velvoittavat kaikki toimimaan kunnioittavasti ja arvostavasti toisia kohtaan.

”Toivon, että joku päivä ihmiset osaisivat toimia niin, ettei turvallisemman tilan periaatteita tarvittais. Nyt niiden näkyvillä olo kuitenkin auttaa kertomaan turvattomuudesta ja tekee olon, että mäkin saan olla täällä.”

Kun koko yhteisöltä vaaditaan sitoutumista esimerkiksi turvallisemman tilan periaatteisiin, luodaan yhteisön sisäinen normi siitä, millainen käytös, tai puhe on hyväksyttävää ja miten toiset kohdataan. Kun turvallisemman tilan periaatteisiin on kirjattu esimerkiksi, että jokaisen tulee tunnistaa omat oletuksensa, pyrkiä välttämään oletusten mukaan toimimista, ja kunnioittaa toisen itsemääräämis- ja itsemäärättelyoikeutta tai identiteettiä, saavat sateenkaarevat kokemuksen siitä, että yhteisö on heitäkin ajatellen rakennettu.

Turvallisempi tila myös asettaa riman sille, millaista yhteisöä halutaan rakentaa. Turvallisemman tilan vaalimisessa joutuu myös miettimää, kenen turvallisuus menee ensimmäiseksi. Erityisesti seurakuntien erityispiirteenä näyttäytyy kahtiajako suhtautumisessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Näissä tilanteissa olennaista on, että ketään ei saa syrjiä tai loukata. Eli vaikka ei oman katsomuksen tai vakaumuksen vuoksi hyväksyisi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumista, se ei anna oikeutta loukata toista tai kieltää toisen olemassaoloa.

Osa turvallista tilaa on häirinnän näkyväksi tekeminen, siitä avoimesti puhuminen ja selkeät käytännöt siitä, kenelle häirinnästä voi tarvittaessa ilmoittaa. On hyvä, jos nuorilla on tiedossaan henkilö, jolle voi mennä kertomaan ikävästä kokemuksesta, sekä käytännöt siitä, mitä ilmoituksesta seuraa. Nuorille olisi hyvä tarjota myös kanava, jossa ilmoittaa häirinnästä nimettömänä. Tämä madaltaa kynnystä ilmoituksille ja auttaa puheeksi ottoa.

Myös työntekijän oma turvallisuus on osa turvallisempaa tilaa. **Täydellinen ei tarvitse olla, mutta olennaista on pyrkimys parempaan ja virheistä oppiminen.** Omaa turvallisuutta lisää, kun tuo aktiivisesti esiin, että itselle voi halutessaan jutella sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, sekä puhuu rohkeasti nuorten kanssa näistä aiheista. Tällaista mielikuvaa vahvistavat esimerkiksi **inklusiivinen kielenkäyttö, kehopositiivinen puhe ja sateenkaarevien puolustaminen toisten virheitä korjaamalla.**

Nuoret huomaavat, jos joku kokee seksuaalisuudesta tai sukupuolesta keskustelun kiusalliseksi, tai välttelee sitä. Myös ammattilaisen reaktiot nuorten keskusteluihin seksuaalisuudesta tai sukupuolesta vaikuttavat kokemukseen turvallisuudesta.

”Jos jostakusta huomaa heti, et hän olettaa et paikalla on sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöjä, niin tulee olo, et tolle voin ainakin mennä puhumaan, tai et toi pitää musta huolta.”

- Sateenkaareva nuori kysyttäessä, millainen henkilö on turvallinen

Turvallisuudesta voi viestiä myös esimerkiksi sateenkaarevalla **avainnauhalla, -pinssillä, -lipulla tai muulla vastaavalla pienellä mutta näkyvällä merkillä.** Tällaista merkkiä kantaessa on hyvä huomata, että sateenkaarevat ovat tottuneet skannaamaan tiloja ja ihmisiä ja miettimään, kenelle he uskaltavat kertoa tai keneltä voi tarvittaessa pyytää apua. **Jos siis käyttää sateenkaaren väristä tunnistetta, tulee pyrkiä aidosti olemaan turvallisempi.** Vähemmistöön kuuluva ei voi automaationa luottaa kenenkään olevan turvallinen siksi, että hän on tiettyssä roolissa tai ammatissa, edes sote-alalla. Kirkonalalla turvallisuudesta viestiminen korostuu, koska taustalla on pelko siitä, että kirkko olisi lähtökohtaisesti sateenkaarevia syrjivä instituutio.

Osa omaa turvallisuutta on myös valmius puolustaa vähemmistöön kuuluvia. Vähemmistöön kuuluvat joutuvat oman turvallisuutensa takia valitsemaan puolustavatko itseään vai eivät. Jos yhteisön turvallisuudesta ei ole varmuutta, on pelottavaa korjata muita, tai puolustaa itseään, sillä moni sateenkaareva kokee jopa väkivallan uhkaa realiteettina. Monesti ammattilaisetkaan eivät tiedä kaikkien tilassa olevien taustoja. Siksi **epäasialliseen käytökseen tai häirintään on syytä puuttua tiesi kuulijana olevan jonkun vähemmistön edustajan tai ei**. Näin voidaan varmistaa sen, että jatkossakin ammattilaisille uskalletaan kertoa kiusaamisesta, häirinnästä tai syrjinnästä.

”Ja toki tärkeätä myös et ne ketkä on turvallisia on valmiita myös kouluttamaan niitä ketkä ei oo, ja puolustamaan vähemmistöön kuuluvia. Tai jotenkin aattelen et osa luottamusta tulee myös siitä, että voi luottaa turvallisuuden lisäksi siihen, et tulee puolustetuksi.”

- Sateenkaareva nuori

ESIMERKKI TURVALLISEMMAN TILAN PERIAATTEISTA

1

Tunnista tekemäsi oletukset ja olet moninaisuutta

Meillä kaikilla on ennakkoajatuksia ja -oletuksia, joita tulee pyrkiä tunnistamaan itsessään. Vältä oletuksia esimerkiksi seksuaalisuudesta, sukupuolesta, etnisyydestä tai terveydentilasta. Jos oletat, olet moninaisuutta.

2

Ota puheeksi

Itsestäänselvyyksiä ei ole olemassa. Sanoita ohjeet ääneen yhteisesti. Jos olet epävarma, kysy. Vastaa toisten kysymyksiin avoimesti.

3

Kuuntele ja opi

Ota jokainen vastaantuleva ihminen, asia ja tilanne mahdollisuutena oppia uutta ja kehittyä. Ole avoin sinulle annetulle palautteelle ja pyri muokkaamaan toimintaasi sen perusteella.

4

Kunnioita

Kunnioita toisten rajoja – fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia. Tarkastele myös omia rajojasi. Kunnioita jokaisen itsemäärittelyoikeutta ja yksityisyyttä. Käsittele arkoja aiheita kunnioittavasti.

5

Anna ja tee tilaa

Tunnista oma roolisi ja asemasi. Ole aktiivisesti läsnä ja mahdollista muiden osallistuminen omalla toiminnallasi. Kuuntele, kannusta ja rohkaise muita.

6

Toimi

Kun näet tai kuulet häirintää, kiusaamista tai syrjintää puutu siihen itsellesi sopivalla tavalla. Puuttumalla toimit myös esimerkkinä toisille. Muuta käytöstäsi, jos toinen niin pyytää tai muutoin viestii. Pyydä anteeksi, kun loukkaat toista.

7

Muista inhimillisyys

Erehtyminen ja kysyminen on sallittua. Kaikkea ei tarvitse tietää ja osata valmiiksi!

HYVÄN KOHTAAMISEN ABC

Tarkastele omaa toimintaasi ja oletuksiasi, sekä ennakkoluulojasi. Etsi aktiivisesti tietoa

Tarkastele omia etuoikeuksiasi esimerkiksi etuoikeuksien kehän avulla

Vältä oletuksia sukupuolesta, seksuaalista suuntautumista ym. Jos oletat, oleta moninaisuutta.

Muista, että sateenkaareva nuori on paljon muutakin, kuin hänen sukupuolensa tai suuntautumisensa.

Kun nuori kertoo sinulle suuntautumisestaan tai identiteetistään, ota se vastaan arvostavasti ja rauhallisesti. Kysy haluaako hän puhua aiheesta enemmän

Mieti mitä tietoa oikeasti tarvitset nuoresta ja onko sitä sopivaa kysyä

Normalisoi seksuaalisuudesta, sukupuolesta ja niihin liittyvistä teemoista puhumista

Käytä vähemmistöön kuuluvien valitsemia termejä heistä itsestään

Tuo aktiivisesti esiin, että kanssasi voi jutella sukupuolesta ja seksuaalisuudesta esimerkiksi sateenkaarevalla avainnauhalla, pinssillä, lipulla tai muulla näkyvällä merkillä.

Jos näet tai kuulet syrjivää puhetta/toimintaa, puutu siihen

Puhu mahdollisimman neutraalisti Esimerkiksi mieluummin nuoret tai lapset, kuin tytöt ja pojat, mieluummin vanhempi/huoltaja(t) kuin isä ja äiti

Englantia tai ruotsia puhuessa varmistetaan oikeiden pronominien käyttö. Jos et tiedä toisen henkilön pronomineja, käytä sukupuolineutraaleja vaihtoehtoja. (englanniksi: they/them, ruotsiksi hen/hens)

Pyydä anteeksi matalalla kynnyksellä. Virheet ovat inhimillisiä.

Kyky pyytää anteeksi kertoo kyvystä kehittyä, kohtaa siis uudet asiat ja omat virheet rohkeasti ja armollisuudella itseä kohtaan.

Ota mahdolliset häirintä- syrjintä tai kiusaamisilmoitukset tosissaan.

HYVÄN KOHTAAMISEN ABC

Ota palaute vastaan avoimesti.

Luo esimerkiksi nuortentilaan turvallisemman tilan periaatteet, joita käyttäjät sitoutuvat noudattamaan

Kun joku uskaltaa antaa sinulle palautetta tai korjata toimintaasi, se on osoitus luottamuksesta sinua kohtaan.

Huolehdi, että tiloista löytyy sukupuolineutraaleja vessoja ja peseyymistiloja. Jos vessat ovat sukupuolitettuja, huolehdi myös, että kaikista vessoista löytyy esimerkiksi kuukautissuojia ja kannelliset roskikset.

Elävät kirjastot tms. tilaisuudet, jotka mahdollistavat eri vähemmistöihin tutustumisen

Jos sukupuoli on olennainen tieto kysyä esimerkiksi ilmoittautumislomakkeessa, lisää vähintäänkin vaihtoehdot 'muu' sekä 'en halua kertoa'

Nosta aktiivisesti esiin epäkohtia ja vaadi parempaa myös muiden puolesta

Mahdollista nuorelle muun kuin virallisen nimen käyttö. Esimerkiksi lomakkeille tai muuten ilmoittautumisen yhteyteen mahdollisuus lisätä kutsumanimi

Tee häirintään ja syrjintään liittyvät käytännöt näkyviksi. Kenelle ilmoitetaan ja mitä ilmoituksesta seuraa.

Mahdollisten arkaluontoisten tietojen korjaamisesta ja poistamisesta tehdään helppoa. Tarvittaessa esimerkiksi juridisten sukupuolen korjaus tietoihin.

Kunnioita toisten itsemääräämis- ja itsemäärärittelyoikeutta

Saunavuoroja, huonejakoja ym. jaettaessa kerro kaikille mahdollisuudesta erityisjärjestelyihin, ei vain niille, joiden tiedät tai oletat kuuluvan vähemmistöön.

Tunnista vähemmistöstressin vaikutukset nuorten elämässä ja arjessa. Tarjoa myös sateenkaareville suunnattuja omia tiloja.

TEHTÄVIÄ

1. Etuoikeuksien kehä – Tarkastele etuoikeuksien kehää ja mieti, mitä etuoikeuksia sinulla on. Omaa tehtävää voi verrata toisen opiskelijan kanssa.

2. Etuoikeuskävely. Opiskelijat ohjataan seisomaan riviin. Opettaja lukee heille ääneen erilaisia etuoikeuksia tai väittämiä, jotka liittyvät johonkin etuoikeuteen, esimerkiksi ”Jos vanhempasi oli suurimman osan lapsuudestasi yksinhuoltaja, astu taaksepäin” ”Jos olet valkoinen mies, astu eteenpäin” tai ”jos tunnet tulevasi edustetuksi populaarikulttuurissa, astu eteenpäin”. Tehtävän on tarkoitus auttaa hahmottamaan omia etuoikeuksia. Opiskelijoille voi myös jakaa kuvitteelliset roolit, jolloin heidän täytyy pyrkiä asettumaan toisen henkilön asemaan. Kuvitteellinen rooli voi myös suojata esimerkiksi oman identiteetin tai yhteiskunnallisen aseman paljastamiselta. Tehtävän herättämät tunteet ja ajatukset kannattaa purkaa tehtävän jälkeen, esimerkiksi kysyä mitä tunteita tehtävä herätti, huomasiko jotain uutta omasta asemastaan, onko opiskelija yllätynyt siitä mihin kohtaan päätyi seisomaan suhteessa muihin.

3. Seuraa luennon ajan ihmisten puheita yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Onko puhe inklusiivista, eli kaikkia huomioivaa, vai onko se sukupuolitunutta, olettavaa tai esimerkiksi syrjivää?

4. Opiskelijoille jaetaan kuvia erilaisista ihmisistä ja heitä pyydetään kirjoittamaan ylös kuvassa esiintyvän henkilön sukupuoli, ikä ja muita mahdollisia asioita, joita he kuvittelevat tästä henkilöstä, esimerkiksi ammatti, tausta, perhe jne. Tarkastelkaa kirjoittamisen jälkeen yhdessä, millaisia oletuksia opiskelijat tekivät.

5. Sateenkaareva-kävely, jossa kuljetaan esimerkiksi merkittävien sateenkaarevaan historiaan kuuluvien paikkojen läpi ja kerrotaan näistä paikoista kävelyn aikana. Kävelyn voi tehdä myös virtuaalisesti näyttämällä kuvia ja videoita sateenkaareville merkittävistä paikoista ja henkilöistä. Kävelyn jälkeen opiskelijat kirjoittavat kävelyn herättämistä ajatuksista ja tunteista, sekä oppimistaan asioista.

6. Tarkastele seurakunnan, järjestön, kunnan tai jonkun muun palveluntarjoajan mainontaa ja nettisivuja. Onko niissä huomioitu sukupuolen moninaisuus?

7. Opiskelijat ohjataan suunnittelemaan nuortenilta, tai muu nuorille suunnattu tapahtuma niin, että se olisi mahdollisimman sukupuolisensitiivinen ja vähemmistöt huomioiva.

8. Jana-harjoitus, jolla kartoitetaan opiskelijoiden osaamista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Kerro, että tilan poikki kulkee jana, jonka toinen pää on ei ja toinen kyllä. Opiskelijat voivat asettua janalle sen mukaan, minkä he itse kokevat osuvimmaksi. Esitä opiskelijoille väittämiä, esimerkiksi:
-tiedän mitä ovat seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöt
-koen helpoksi keskustella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä

9. Monivalintatehtävä tämän materiaalin sisällöistä esimerkiksi korkeakoulun sähköiselle kurssialustalla (esim. Diakle)

Lisää materiaalia ja erilaisia tehtäviä löydät esimerkiksi täältä:
https://seta.fi/sateenkaaritieto/ammattilaisille/opetusala/peru_sopetus-ja-toinen-aste/
Suosittelomme erityisesti Älä olet!- opasta, Normipyöritystä, sekä Queer Bodies - materiaalia

LISÄTIETOJA JA MATERIAALIVINKKEJÄ

Omahoito-ohjeita joita voi hyödyntää myös itseopiskeluun:

- Mielenterveystalon omahoito-ohje sukupuolen moninaisuudesta
- SMOKin omahoito-ohjeita

Nuortennetti:

- Tietoa seksuaalisuudesta

Tyttöjen ja poikien talot:

- Poikien ja tyttöjen talot
- Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, SMOK:

- Sukupuolen moninaisuuden sanasto
- Ammattilaisille

Seta ry:

- Sateenkaarisanasto
- Tietoa seksuaalisesta suuntautumisesta
- Tietoa sukupuolen moninaisuudesta
- Tietoa sateenkaarevuudesta nuorisotyön ammattilaisille
- Tietoa sateenkaarevuudesta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille
- Tietoa sateenkaarevuudesta ammattilaisille

Evankelis luterilainen kirkko:

- Sateenkaarinuorten hyvinvointi seurakunnissa (evl)
- Sukupuolisensitiivisyys seurakunnissa (evl)

LOPUKSI

Toivomme että materiaalista on apua ja tukea kouluttajille, sosiaali- terveys ja kirkon alan opiskelijoille ja ammattilaisille sekä kaikille aihepiiristä kiinnostuneille.

Tämä materiaali tuotettiin kehittämispainotteisena opinnäytetyönä. Yhteistyötahonamme toimi Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kiitos opinnäytetyötämme ohjanneille opettajille ja koulutusmateriaalista kehittämisvaiheessa palautetta antaneille ammattilaisille ja asiantuntijoille. Erityisen suuri kiitos rohkeille sateenkaareville nuorille, jotka antoivat palautetta työstä ja äänensä käyttöömme.

Halla Kokkonen & Samu Keski-Korpi

LÄHTEET

- **Butler, J. (1990).** Gender Trouble. Routledge, Chapman & Hall, Inc.
- **Czimbalmos, M. & Rask, S. (15.9.2022).** **Ulkomaalaistaustaiset sateenkaari-ihmiset kohtaavat Suomessa moninkertaista syrjintää. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.**
<https://thl.fi/fi/-/ulkomaalaistaustaiset-sateenkaari-ihmiset-kohtaavat-suomessa-moninkertaista-syrjintaa?redirect=%2Ffi%2F>
- **Duodecim. (2021).** **Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle.**
<https://www.duodecimlehti.fi/duo16384>
- **European Union Agency for Fundamental Rights. (2020).** **A long way to go for LGBTI equality - Technical report.**
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-technical-report_en.pdf
- **Helsingin tyttöjen talo (i.a.).** **Sukupuolisensitiivisyys.**
<https://tyttojentalo.fi/tyttojen-talo/sukupuolisensitiivisyys>
- **Hästbacka, N. & Siren, I., (2017).** **“EHKÄ NE ON SENKIN TAKIA OLLU HILJAA”.** Ammattilaisten valmiudet kohdata sateenkaarinuoria ja huomioida moninaisuutta päihde- ja mielenterveystyössä.
https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/sateenkaarinuoret_ra_portti_verkko.pdf
- **livanainen, A. (2021).** **Isä meidänkin. BoD – Books on Demand.**
- **Jokela, S. & Klemetti, R. (26.11.2020).** **Mieliala huolettaa yli puolta sateenkaarinuorista – moni jää ilman tarvitsemaansa tukea. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.** <https://thl.fi/fi/-/mieliala-huolettaa-yli-puolta-sateenkaarinuorista-moni-jaa-ilman-tarvitsemaansa-tukea>
- **Kaltiala-Heino, R., Työläjärvi, M. & Suomalainen, L. (2018).** **Kun sukupuoli on nuorelle ongelma.**
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/118295/Kun_sukupuoli_on_nuorelle_ongelma_2018.pdf?sequence=2&isAllowed=y
[Duodecim.](https://www.duodecim.fi/)
- **Jokela, S. & Klemetti, R. (26.11.2020).** **Mieliala huolettaa yli puolta sateenkaarinuorista – moni jää ilman tarvitsemaansa tukea. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.** <https://thl.fi/fi/-/mieliala-huolettaa-yli-puolta-sateenkaarinuorista-moni-jaa-ilman-tarvitsemaansa-tukea>

- **Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T. & Klemetti, R. (2020) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019.** Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140742/URN_ISBN_978-952-343-580-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- **Kehräjä. (19.11.2021). Jätä toisen deadname historiaan – miksi on tärkeää käyttää transihmisen omaa nimeä.**
<https://kehraja.com/jata-toisen-deadname-historiaan-miksi-on-tarkeaa-kayttaa-transihmisen-omaa-nimea/>
- **Kehräjä. (4.12.2023). Opas sateenkaarisanoon.**
<https://kehraja.com/opus-sateenkaarisanoon/>
- **Kirkkohallitus, (2017). Suuri ihme - Rippikoulusuunnitelma 2017. Elämää Jumalan kasvojen edessä.**
<https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Suuri+Ihme+-+Rippikoulusuunnitelma+2017.pdf/758d0926-f7b9-3e63-bc2b-93ffaab30f90?t=1549006812000>
- **L 1285/2016. Nuorisolaki. 21.12.2016/1285**
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- **L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. 30.12.2014/1325.**
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- **Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A-M., Ojala, H. & Saresmaa, T. (toim.). (2018). Feministisen pedagogiikan ABC, opas ohjaajille ja opettajille. Vastapaino.**
- **LGBT Foundation. (i.a.). Non-Binary Inclusion.**
<https://lgbt.foundation/who-we-help/trans-people/non-binary>
- **Mannerheimin lastensuojeluliitto. (22.9.2023). Kiusaaminen.**
<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>
- **Moring, A., (2018). Moninaisuuden kouluttamisen kymmenen teesiä – kokemuksia kentältä.** Teoksessa Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A-M., Ojala, H. & Saresmaa, T. (toim.), Feministisen pedagogiikan ABC, opas ohjaajille ja opettajille. (s. 74-82.) Vastapaino.
- **Morkko, M. (30.6.2021). Sateenkaarinuorten hyvinvointiin on panostettava kaikkialla yhteiskunnassa.**
<https://syryjinta.fi/-/sateenkaarinuorten-hyvinvointiin-on-panostettava-kaikkialla-yhteiskunnassa>

- **Myllyniemi, S. & Berg, P. (2013). Nuoria liikkeellä! – Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013.** https://tietoanuurista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuoria_liikkeell%C3%A4_verkko.pdf
Nuorisotutkimusseura.
- **Oikeusministeriö, (2021). Tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteesta Suomessa.** https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_5_web.pdf/aced140e-d940-b37b-a4ce-ad59cf92be1b/OM_policy_brief_5_web.pdf?t=1661178046022
- **Rikosuhripäivystys (i.a.) Sateenkaari-ihmisiin kohdistuvat syrjintä- ja viharikokset.** <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/sateenkaari-ihmisiin-kohdistuvat-rikokset/>
- **Ristkari, M. & Hagström, L., (30.9.2021). Ihan homo juttu 2: Trans, queer ja muut termit.** <https://sverigesradio.se/avsnitt/ihan-homo-juttu-2-trans-queer-ja-muut-termit>
- **Salmi, I & Suurpää, L. (31.3.2023). Nuoret vaativat sateenkaarinuorten inhimillistä kohtaamista.** <https://www.punainenristi.fi/tyomme/nuortenturvatalot/digirati/digiraatien-loppulausumat/sateenkaareva-nuoruus--teema/nuoret-vaativat-sateenkaarinuorten-inhimillista-kohtaamista/>
- **Sammallahti, L. & Ingman, P. (18.2.2021). Sateenkaarinuorten kokemuksia uskonyhteisöjen nuorisotoiminnasta (2018).** <https://www.voimavaraksi.fi/wp-content/uploads/2021/03/NuorisokyselyTaaVo.pdf>
- **Seta ry. (2023). Sateenkaarisanasto.** <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- **Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, (24.3.2021). Sukupuolen moninaisuuden sanasto.** <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>
- **Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, (i.a.). Tietoa intersukupuolisuudesta.** <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/intersukupuolisuus/tietoa-intersukupuolisuudesta/>

- **Suomen ev.lut. kirkko. (i.a.). Sukupuolisensitiivisyys.**
<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/sukupuoli-ja-seksuaalisuus/sukupuolisensitiivisyys>
- **Särkelä, A. (2001). Välittäminen ammattina. Gummerus.**
- **Taavetti, R., Alanko, K., Hästbacka, N., Lehtonen, J. & Palojärvi I. (2020) Sateenkaareva nuoruus ja merkitykselliset ihmissuhteet. Gaudeamus.**
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/926d0a2f-a67c-4d5c-907d-d5714721b0e8/content>
- **Talentia, (i.a.). Ammattietiikka.**
<https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattietiikka/>
- **Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (22.12.2022). Tasa-arvosanasto.** <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>
- **The Lutheran World Federation, (2013). Linjaus sukupuolten välisestä oikeudenmukaisuudesta.**
https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2022-02/dtpw-wicas_gender_justice-fi.pdf
- **Vilja-Mantere, J. & Väisänen K. (14.5.2018). Ammattiauttajien asia vai arkipäiväistä yhteistoimintaa – mistä hyvässä kohtaamisessa on kyse?**
<https://blogs.helsinki.fi/socialethics/artikkelit/ammattiauttajien-asia-vai-arkipaivaista-yhteistoimintaa-mista-hyvasa-kohtaamisessa-on-kyse/>
- **Yhdenvertaisuus.fi (i.a.). Syrjintä eri väestöryhmissä.**
<https://yhdenvertaisuus.fi/vahemmistot-suomessa>
- **Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (28.10.2019). Tuore Eurobarometri kertoo asenteista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan.**
<https://syrjinta.fi/-/asenteet-seksuaali-ja%20sukupuolivahemmistoja-kohtaan-hieman-parantuneet-euroopassa>
- **Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (i.a.-a). Häirintä.**
<https://syrjinta.fi/web/yhdenvertaisuusvaltuutettu/hairinta>
- **Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (i.a.-b). Syrjintä.**
<https://syrjinta.fi/syrjinta>

